

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний аграрний університет
Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу

Дипломна робота
освітнього ступеня магістр

на тему: **«МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ»**

Виконав: студентка 2 курсу, групи Мев-61

Іващук Марта

напряму підготовки 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 292 «Міжнародні

економічні відносини»

Керівник: Линдюк А.О.
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(Прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Іващук М.Р. Міжнародна трудова міграція та її вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». – Львів: Львівський національний аграрний університет», 2021.

Магістерська робота присвячена дослідженню впливу міграції трудових ресурсів на соціально-економічний розвиток України. У роботі вивчено досвід країн у регулюванні міграційних процесів та досліджено економічні ефекти міграції трудових ресурсів.

Також здійснено аналіз сучасного стану міграційних процесів в Україні та світі. Емпірично досліджено вплив міграції трудових ресурсів на основні макроекономічні показники України. Окрім цього, зосереджено увагу на необхідності реалізації заходів щодо покращення міграційної політики України, протидії нелегальної міграції та залученні приватних переказів мігрантів в економіку нашої держави.

Ключові слова: трудова міграція, приватні грошові перекази, міграційна політика, економічні ефекти.

Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій. Роботу викладено на 106 сторінках друкованого тексту, містить 14 таблиць, 21 рисунок, 4 сторінки додатків. Список використаних літератури та джерел містить 119 найменувань.

ANNOTATION

Ivashchuk M. R. International migration of human resources and its impact on socio-economic development of the country.

The magister paper is devoted to the research of the labor migration impact on the socio-economic development of Ukraine. The paper studies the experience of some countries in the migration processes regulation and examines the economic effects of the labor migration.

The analysis of the current state of migration processes in Ukraine and the world was also been carried out. The influence of labor migration on the main macroeconomic indicators of Ukraine is has been empirically studied. In addition, attention is focused on the necessity need to implement measures to improve the migration policy of Ukraine, combat illegal migration and attract private remittances of migrants to the economy of our country.

Keywords: labor migration, private remittances, migration policy, economic effects/

The thesis consists of introduction, four chapters and conclusion. The thesis is stated on 106 pages of printed text, contains 14 tables, 21 figures, 4 pages of annexes. References contain 119 items.

УДК 314.15(100):316.42/.43

Іващук М. Р. Міжнародна міграція людських ресурсів та її вплив на соціально-економічний розвиток країни.– Дипломна робота. Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу. – Дубляни, ЛНАУ, 2021.

Дипломна робота: 81 с. текст. частини, 119 літ. джерел.

Проаналізовано основні теорії міграційних процесів, виявлено основні причини міграції, описано модель економічного ефекту, досліджено зарубіжний досвід у регулюванні міграційними процесами.

Розглянуто проблеми та тенденції української міграції, емпірично доведено вплив грошових переказів на економіку країни.

Наведено перспективи міграційних потоків з України, наведено приклади країн, які успішно реалізують міграційну політику, названо необхідні заходи для вдосконалення ситуації в Україні.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	
1.1. Причини міжнародної міграції трудових ресурсів.....	10
1.2. Економічні ефекти трудової міграції.....	16
1.3. Зарубіжний досвід регулювання міжнародної міграції робочої сили....	26
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ	
2.1. Проблеми та тенденції розвитку міграційних процесів в Україні.....	39
2.2. Емпіричне дослідження впливу міграції трудових ресурсів на економіку України.....	47
2.3. Оцінка соціально-економічних ефектів трудової міграції для економіки України.....	53
Висновки до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	
3.1. Перспективи розвитку міжнародного переміщення трудових ресурсів в Україні.....	59
3.2. Напрями впровадження європейської моделі регулювання міжнародної трудової міграції в Україні.....	66
3.3. Рекомендації щодо залучення міжнародних трансферів мігрантів в економіку України.....	75
3.4 Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.....	
Висновки до розділу 3.....	86
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	88
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	91
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Актуальність теми. Держава однозначно має активно досліджувати міграційні процеси. Адже з кожним роком міграція набирає в своєму розвитку щоразу більших обертів. Цей процес розширюється внаслідок незворотньої глобалізації, тобто тісніших зв'язків між державами. Одними з головних рушіїв розширення міграції населення є диференція в економічному розвитку та в соціальному становищі суспільства між країнами, регіонами, містами і т. д.. Україна є державою з відкритою економікою, тож і ми приймаємо участь в цьому глобальному явищі переміщенні трудових ресурсів. Нажаль, простежується динаміка зростання кількості емігрантів, а українська міграційна політика далека від досконалості. Зважаючи на величезний вплив процесів міграції на всі аспекти життя в державі, актуальність розгляду цього явища для нашої країни є безперечно важливою. Актуальність обраної теми також полягає у тому, що негативні наслідки від міграційних процесів можна хоча б частково подолати за допомогою державного регулювання. І найперше завдання полягає в усуненні тіньової міграції.

Справді, нелегальна праця є «болючою точкою» для статистики, яка дає нам можливість проаналізувати реальний стан міграційних процесів в країні. Але, зважаючи на те, що більшість мігрантів працюють неофіційно, важко оцінити реальну ситуацію та дослідити реальний ефект на економіку. Для мігрантів це теж є проблемою, адже неофіційне працевлаштування позбавляє їх будь-якого захисту. Сюди відноситься не виплачена заробітна плата, зневажливе ставлення роботодавця, що створює несприятливий соціо-психологічний клімат в середовищі мігранта, а інколи, навіть складність в поверненні на свою батьківщину.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є дослідження стану міжнародної трудової міграції, визначення ролі України в цих процесах. Для досягнення мети роботи виконувалися такі завдання:

- здійснення огляду літератури щодо причин та соціально-економічних наслідків міжнародної міграції трудових ресурсів;
- аналіз економічних ефектів трудової міграції;

- дослідження зарубіжного досвіду регулювання міжнародної міграції робочої сили;
- характеристика проблеми та тенденції розвитку міграційних процесів в Україні;
- проведення емпіричного дослідження впливу міграції трудових ресурсів на економіку України;
- здійснення оцінка соціально-економічних ефектів трудової міграції для економіки України;
- надання рекомендацій щодо залучення міжнародних трансферів мігрантів в економіку України.

Предметом даної роботи є сукупність теоретичних та практичних положень, які є основою поняття світового ринку праці та міжнародних міграційних процесів трудових ресурсів. **Об'єктом** дослідження являється міжнародний та український ринки трудових ресурсів.

Методика дослідження. В процесі роботи були використані методи аналітичного, статистичного і економіко-математичного аналізу, а також методи порівняння та узагальнення.

Публікація. Результати магістерської роботи оприлюднені у тезах на VI науковій інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Розвиток готельно-ресторанного і туристичного бізнесу: економічні та фінансові аспекти».

Структура роботи. Магістерська робота викладена на 106 сторінках, у тому числі 81 сторінка основного тексту, і містить 14 таблиць, 21 рисунок та 4 додатки, розміщених на чотирьох сторінках. Бібліографічний список з використаними інтернет-ресурсами та використаною літературою включає 119 найменувань.

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, бібліографічного списку та додатків. Розділ 1 присвячено визначенню причин міжнародної трудової міграції та економічних ефектів міграції. У розділі 2 проаналізовано сучасний стан та динаміку міграції трудових ресурсів в Україні та світі, виявлено вплив міграції трудових ресурсів на економіку України за допомогою емпіричного аналізу і

визначено соціально-економічні наслідки трудової міграції в Україні. У розділі 3 представлено перспективи розвитку міжнародного переміщення трудових ресурсів в Україні, обґрунтовано заходи регулювання міжнародної трудової міграції в Україні, опираючись на європейський досвід, та подано рекомендації щодо залучення міжнародних трансферів мігрантів в економіку України. Також в цьому розділі охарактеризовано охорону праці та безпеку в надзвичайних ситуаціях щодо ДМСУ.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Причини міжнародної міграції трудових ресурсів

З розвитком глобалізації зростають міграційні процеси. Міграція не є новим поняттям. Протягом часу сформувалася багато теорій, які пояснюють причини міграції, попереджають можливі наслідки, досліджують вплив на державу та її населення. Чинники та ефекти на економіку чи соціальну ситуацію відрізняються в кожній країні, що залежить від дії різних факторів. Економісти, соціологи та інші вчені досліджували міграцію тому, що вона відіграла важливу роль у формуванні нового суспільства та держав за останні десятиліття і навіть століття, а сьогодні продовжує набувати тенденції до зростання.

Відповідно до Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», трудова міграція – це переміщення громадян України, пов'язане з перетином державного кордону задля здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [26].

У науковій літературі є безліч підходів до виділення типів міграцій. Під час класифікування міграції стосовно певної країни, розрізняють зовнішню (міждержавну) і внутрішню. Також, за часом виділяють: постійну, тимчасову, маятникову та сезонну.

Вивченням міграції та причинами її виникнення займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Для прикладу, зовнішня міграція щодо нашої держави досліджується в працях О. Малиновської, С. Метелева, А. Гайдучького та ін.. Науковець І. Гнибіденко стверджує, що метою виїзду за кордон у багатьох випадках є підвищення добробуту, вирішення житлового питання, фінансування навчання, відкриття власної справи, удосконалення знань іноземної мови [27].

Е. Лібанова та О. Позняк визначають взаємозалежні причини, на основі яких формуються розміри та керунок міграційних потоків. На думку авторів, найголовнішими чинниками є економічні, соціальні, демографічні, політичні,

етнічні, освітні, морально-психологічні, військові, екологічні та деякі інші. При цьому діють вони одночасно [29].

Тобто виділити один чинник практично не можливо. Як правило, в країні з низькими показниками щодо економіки, присутні й соціальні проблеми, чи, коли присутні військові дії на території країни чи з її участю, то, швидше всього, є проблеми з політичною сферою та етнічними настроями в суспільстві, а тому всі фактори є взаємозалежними (рис. 1.1).

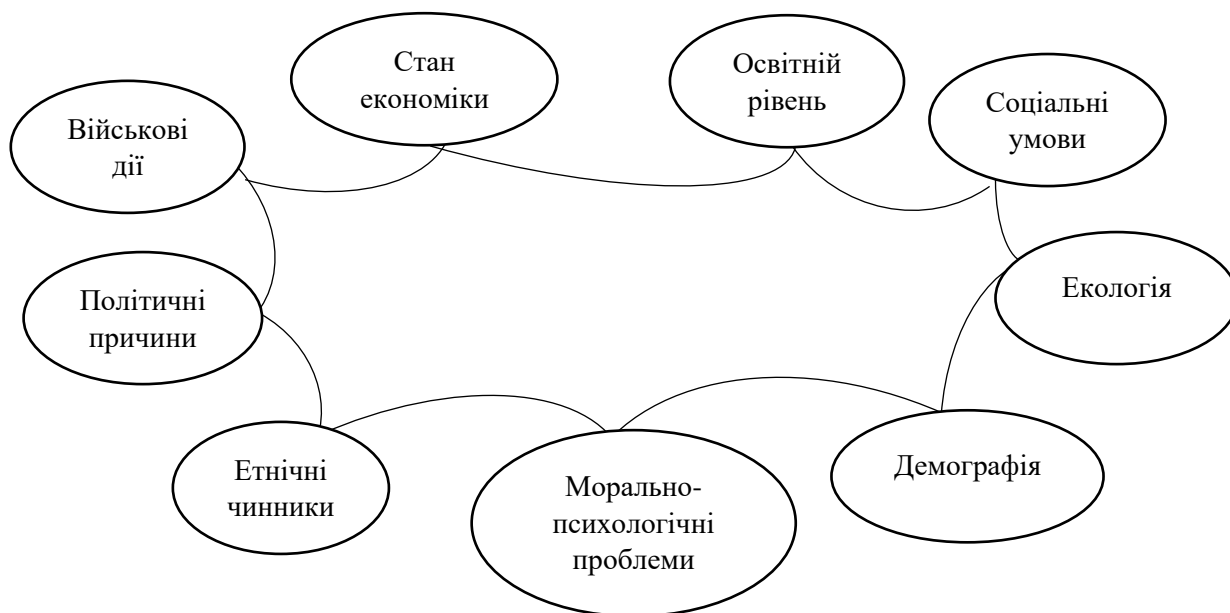

Рис.1.1. Взаємопов'язаність чинників міграції

Складено автором за: [29].

В. Васильченко виділяє також причини міграції на некеровані (або умови): природні умови, рівень розвитку, географічне положення; та керовані суспільством (фактори-регулятори): демографічні, соціально-психологічні. Вони наведені в таблиці 1. 1, що нижче.

Таблиця 1.1

Причини міграції в контексті суспільства країни

Некеровані суспільством (умови)	Керовані суспільством (фактори-регулятори)
➤ Природні умови регіонів	➤ Демографічні (інтенсивність природного зростання населення, його склад за віком і статтю, співвідношення корінного населення та приїжджого, старожиливі і новоселів, етнічні відмінності між групами в мові, духовній культурі, побуті, національних обрядах, звичаях тощо)

➤ Ступінь розвитку, обжитості та благоустрою поселень	➤ Соціально-психологічні (інтенсивність соціального спілкування людей, соціально-психологічний клімат, соціальні умови життя людей)
➤ Географічне положення	

Складено автором за: [29, с. 52-54].

У світовій практиці це питання вивчалось дещо раніше, ніж в українській. Однією з найпопулярніших є «нова економічна теорія трудової міграції» – Стакра і Тейлора, «теорія притягування-відштовхування» – Е. Лі, «дуальна теорія робочої сили», «теорія світових систем», «теорія соціальних мереж» та інші [75]. Всі вони є або вдосконаленням попередньої, або містять принципово нові припущення та часто суперечать одна одній. Розглянемо деякі з них детальніше.

Початковою теорією виступала «неокласична теорія». Насамперед, вона пов'язана з працями класиків-економістів Сміта та Реванштайна. Головним фактором вони визначали заробітну плату, а отже, це й було найважливішим чинником для міграції. Таким чином, пропозиція праці в країнах, звідки іммігрують – зменшиться, а в тих країнах, що приймають працівників – збільшиться. Це спричинить таку економічну ситуацію, яку, за поглядами цих вчених, може скоригувати тільки зміна заробітної [77].

З плином часу та змінами у світі виникали нові погляди на міграцію. Так, Стакр та Тейлор в 90-х р. минулого століття стверджували, що генератором еміграції є урбанізація. У великих містах та мегаполісах люди вбачають ширші перспективи розвитку [76].

У «новій теорії міграції», яка розвинулась у 90-х роках ХХ ст., спонукальними факторами є важливість для мігранта сімейного оточення, за благополуччя якого він несе відповідальність. «Нова економічна теорія міграції» виникла як протилежна до неокласичної теорії міграції та пояснює вплив домогосподарства на особу. Згідно цієї теорії, міграція не зникне навіть якщо різниця в доходах між країнами походження і приймаючими країнами дорівнюватиме нулю [110].

Впливає на міграцію також стрімка комп'ютеризація, розвиток технологій у світі. Економіст Е. Лі у своїй теорії «притягування-відштовхування» (Push-pull) намагався довести, що завдяки глобалізаційним тенденціям передача інформації

стала звичним явищем і дійшла до стану звичного процесу, який не займає багато часу та сил. Е. Лі хотів вказати саме на те, чому одні люди зважуються на міграцію, а інші – ні, чого раніше не досліджували попередні теорії. Адже неокласична теорія та структурно-історичний підхід не пояснюють, чому одні виїжджають, а інші залишаються на батьківщині, і чому міграція виникає суто між деякими країнами.

Проте, в цій теорії, як і в кожній, є свої недоліки – теорія не враховує неоднорідність суспільства та індивідуальність кожного, окремо взятого, мігранта. Тому не всіх мігрантів можна відносити до якихось конкретних категорій.

Та все ж, ця теорія є популярною, адже економіст довів, що міграційні потоки між конкретними державами утворюються не лише через відомі обставини міграції (соціальні, економічні та інші фактори), але й через інформацію від мігрантів, що вже виїхали. Внаслідок цього, в різних точках міграційної площини, формуються фактори притягування та відштовхування, які наведені в таблиці 1.2 [30].

Таблиця 1.2

Фактори “відштовхування – притягування”

Фактори «відштовхування»	Фактори «притягування»
✓ Рівень безпеки	✓ Краще життя
✓ Стихійні лиха	✓ Можливості працевлаштування
✓ Загрозливе забруднення довкілля	✓ Свобода (релігійна/політична)
✓ Загроза смерті	✓ Рівень освіти
✓ Політичні потрясіння та війни	✓ Якість медичних послуг
✓ Голод	✓ Родинні зв'язки
✓ Низький шанс вийти заміж чи одружитися	✓ Клімат

Складено автором за: [30, с. 43]

Вчений Сассен в «теорії соціальних мереж» описує поглиблену взаємодію між працедавцями та користувачами інтернет-мережі. Мігранти переважно орієнтовані на конкретне місце роботи, які переважно їм порадили друзі, родичі чи знайомі, а умови праці не викликають занепокоєння, адже легко можна знайти контактні зв'язки із знайомими, які вже працюють за кордоном. Людина піддається впливу розповідям авторитетних для неї людей, близьких, які описують переваги

роботи в іншій країні. Сьогодні роботу закордоном можна легко знайти навіть на популярних інтернет-ресурсах з пошуку роботи [76].

Д. Массей у своїй теорії “сукупної причинної зумовленості” наголошує, що ті особи, які першими емігрували з країни, переважно несуть за собою всі пов’язані з цим процесом затрати, а інформація та допомога, яку вони потім надають, поступово мінімізує затрати для їх наступників, що також вирішили змінити місце проживання. Кожний новий мігрант розширює цю мережу завдяки соціальним зв’язкам. Потенційні мігранти використовують родинні чи сімейні зв’язки, щоб отримати допомогу у працевлаштуванні в новій країні, що викликає появу ланцюгової міграції, яку ця теорія в основному і розглядає [21, с. 395-396].

Р. Дженіссен, а також інші дослідники в теорії “нової економіки” вважають, що міграційні потоки не можна розглядати лише на рівні окремих робітників. Слід враховувати і більш широкі соціальні утворення, такі як домогосподарства. Для них стимулом до міграції є певні ризики через недоотримання доходу у країні перебування. Отже, домогосподарство потребує додаткового капіталу, який може бути залучений шляхом грошових переказів від членів сім’ї, які працюють за кордоном. Ці перекази в свою чергу впливають на економіку країни [94, с. 36].

Отже, узагальнюючи всі теорії та припущення, можна сказати, що трудова міграція є складним явищем, яке стрімко розвивається, адже з плином часу та розвитком світу розширюється коло факторів міграції. На рис. 1.2 згруповано найважливіші причини трудової міграції на сьогодні.

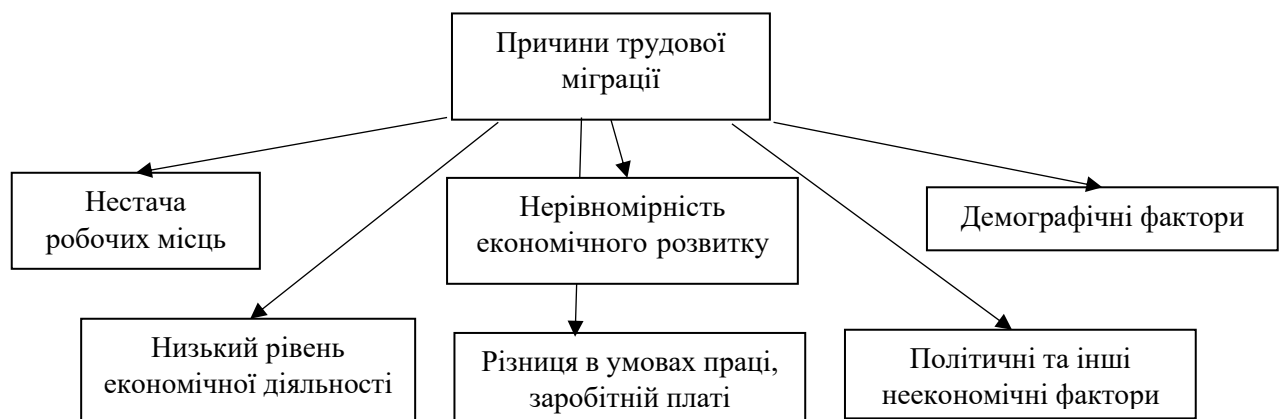

Рис. 1.2. Причини трудової міграції

Складено автором

Таким чином, найпопулярнішою причиною виїзду до іншої країни є заробітна плата, а отже, і різниця в умовах проживання, у можливості отримання медичних та освітніх послуг. Ці причини, загалом, можна віднести до економічних. Є й такі, які не залежать прямо від економічних механізмів, а саме природні катастрофи (землетруси, урагани, повені), військові атаки з боку інших держав. На перетині економічних та військових умов впливають політичні причини. Також наслідком міграції може бути інша релігія, яка суперечить світогляду населення, в якому проживає людина, культурні погляди чи зміна національних переконань, які створюють несприятливий психологічно-емоційний клімат, що й спонукає до переїзду багатьох.

Як зазначалось на початку, варто брати до уваги таке поняття, як глобалізація. Вона інтенсифікувала міграційні потоки, звісно ж, в поєднанні й з іншими факторами переміщення. Саме за рахунок глобалізації характер трудової міграції у XXI столітті набув дещо іншої форми. По-перше, це істотне збільшення масштабів міграції, адже полегшився доступ до інших країн, розвиток інформаційних мереж дозволяє швидше отримати інформацію про країну та навіть знайти місце праці. Масштабувалась нелегальна трудова міграція. Передумовами більшості вищезгаданих причин є нерівномірність розвитку держав, відставання в НТР, недосконалість механізмів регулювання економіки, корупція.

Визначивши чинники виїзду з країни, на основі теорій, що описують це питання, наступним етапом стає дослідження впливу міграції на економіку та суспільство країн, звідки виїжджають – країни-донори, та країн, куди приїжджають на місце праці – це країни-реципієнти. Ефект від міграції буде протилежно різним для них.

Третім кроком є створення системи, політики та заходів, які будуть стримувати еміграцію і контролювати імміграцію. Для цього необхідно взяти до уваги зарубіжний досвід вирішення цієї проблеми, проаналізувати ситуацію у власній державі, скласти план дій, та спрогнозувати наслідки від них.

1.2. Економічні ефекти трудової міграції

Отож, беззаперечно – міграція впливає на всі аспекти життя країни тому, що всі сфери (економіка, культура, освіта, медицина і т. д.) пов'язані між собою. Самі мігранти розглядаються як людський капітал, трудові ресурси. Їхня заробітна плата та всі кошти, що залучаються від моменту виїзду і до повернення, та навіть опісля, коли людина витрачає зароблені кошти у власній державі – це результати. Різниця між результатами і витратами усіх ресурсів – це економічний [32, с. 543]. Тут теорії та думки науковців щодо характеру ефекту, розбігаються, як і у випадку щодо самого явища міграції.

Такий відомий вчений-економіст, як А. Сміт, ще у XVIII ст. розглядав міграційні процеси та відстоював повністю безперешкодне міжнародне переміщення робочої сили для того, щоб ринкові механізми могли максимально сприяти економічному розвитку і скороченню бідності [4, с. 93].

На початку XX ст. Дж. Кейнс визнав, що світовий ринок праці, сформований в результаті міжнародної міграції робочої сили, є ареною зіткнення суперечливих національних інтересів.

У 1940-х роках Дж. Хікс виокремив дві основні форми впливу міжнародної міграції на світову економіку [83].

1) прямий вплив, що проявляється у вирівнюванні попиту/пропозиції у світовій економіці за рахунок переміщення робочої сили з регіонів, де утворився їх надлишок, у регіони, де існує більший попит на робочу силу;

2) опосередкований вплив через грошові перекази трудових мігрантів на батьківщину. Однак у сучасних умовах вплив міжнародної трудової міграції на вирівнювання попиту чи пропозиції на робочу силу в різних державах, зазначений Дж. Хіксом, існує не завжди. Більше того, можна стверджувати, що багато міграційних потоків підвищують існуючий надлишок пропозиції робочої сили в деяких розвинутих країнах.

Згідно зі стандартною моделлю економічного зростання Солоу – зростання кількості населення негативно позначається на показнику ВВП на душу населення через зниження граничної продуктивності праці. Модель економічного зростання

відноситься до неокласичного напрямку. Вона була розроблена в 50-60-х рр. минулого століття лауреатом Нобелівської премії Робертом Солоу (рис. 1.3).

В ній досліджується вплив збільшення населення разом з кількістю зайнятих на капіталоозброєність праці. Збільшення кількості працівників, як і амортизація капіталу, зменшує запас капіталу на одного працівника (капіталоозброєність).

Цей зв'язок відображається рівнянням (1.1):

$\Delta k = s \cdot f(k) - (\delta + n) \cdot k$ (рівн. 1.1.), де n – постійний темп приросту працівників, i – інвестиції, k – капіталоозброєність, s – норма заощаджень, δ – норма амортизації, $f(k^*)$ – продуктивність праці за стійкого рівня капіталоозброєності, а складову $(\delta + n) \cdot k$ називають критичною величиною інвестицій, яка характеризує обсяг інвестицій, необхідний для підтримання капіталоозброєності на постійному рівні. Для того, щоб економіка залишалася в стійкому стані, інвестиції $s \cdot f(k)$ повинні компенсувати наслідки вибуття капіталу і зростання працюючих [105]. Нахил виробничої функції $y=f(k)$ показує граничну віддачу на капітал – із збільшенням капіталоозброєності гранична віддача на капітал спадає.

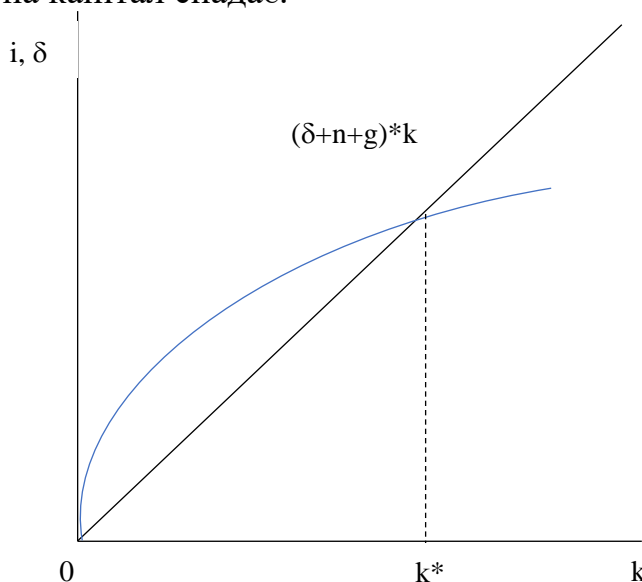

Рис. 1.3. Модель економічного зростання Р. Солоу. Технічний прогрес
Складено автором за: [105, с. 67].

З рис. 1.3 очевидно, що включення в аналіз технологічного прогресу мало змінює стан стабільності. При стійкому стані економіки інвестиції

$s \cdot f(k)$ компенсують зменшення k внаслідок вибуття капіталу, росту населення і технологічного прогресу. Ефекти впливу збільшення населення на економічне зростання не однозначні.

По-перше, за умови стабільного стану економіки при зростанні населення, капітал і випуск продукції на одного робітника залишаються незмінними, бо якщо кількість робітників збільшується з темпом n то і капітал, і обсяг виробництва зростають із темпом n . З цього твердження випливає, що зростання населення спричиняє збільшення сукупного продукту, а не довгострокове підвищення рівня життя. Крім того, може виникнути зменшення капіталоозброєності, якщо воно не покритється зростанням інвестицій.

По-друге, збільшення темпу приросту населення зменшує капіталоозброєність стійкого стану економіки, а отже, і продуктивності праці [43]. Так, модель Солоу показує, що країни з більш високими темпами росту населення будуть мати більш низький рівень ВВП на душу населення, а отже, і нижчі доходи. Тобто, таким чином гальмується економічне зростання. Навіть інвестиції вже не зможуть його компенсувати.

По-третє, зростання кількості населення впливає на рівень нагромадження капіталу за “золотим правилом”, яке склав Солоу. Він показав, що в стійкому стані за цим правилом норма приросту населення дорівнює різниці між граничним продуктом капіталу й нормою вибуття капіталу, тобто $n = MPK - \delta$, де MPK – є граничним продуктом капіталу [44]. Коли економіка країни досягає стійкого стану, а можливість розвитку населення саме за рахунок збільшення кількості капіталу й праці йде на спад, то темпи зростання виробництва залежать лише від прискорення технологічного прогресу. Тобто, буде необхідність в запровадженні технологій, залученні кваліфікованих працівників, які мігрують з держав з низьким і середнім рівнем доходу, за рахунок того, що вони елементарно не мають змоги або заохочення ефективно використати знання та навички у власній державі. Вони виїжджають до розвинутих країн, які займають передові місця в інноваційно-технологічному розвитку [105, с. 93].

Отже, модель Солоу висуває наступні твердження щодо економіки, яка знаходиться у рівноважному стані:

- показники доходу, капіталу, споживання та інвестиції у розрахунку на одного працюючого зростають з темпом g ;
- загальний обсяг доходу, капіталу, споживання та інвестицій зростає з темпом $n + g$ [2, с.73].

Тому науково-технічний прогрес є коренем економічного зростання доходу на одного працюючого в довгостроковій перспективі. Цього ефекту не здатні забезпечити збільшення запасу капіталу або збільшення кількості робочої сили. Коли економіка досягає стану сталої рівноваги, темп підвищення продуктивності праці залежить тільки від швидкості розвитку технологічних модифікацій. Саме такі інновації забезпечують постійне зростання продуктивності та загального обсягу виробництва.

Теоретики користуються цією моделлю, але доповнюють її категорією людського капіталу, для того, щоб стверджувати про важливе значення високоосвічених іммігрантів, кількість яких зменшує негативний внесок у зростання ВВП на душу населення. Проте, і в цьому випадку, відношення між імміграцією і вищезгаданим чинником знову ж таки не є однозначними [98].

Імміграція може спричинятися впровадженням менш продуктивних технологій, які вимагають для забезпечення виробництва великої кількості робочої сили з низьким рівнем кваліфікації, або ж взагалі без нього. З другого боку, вона може позитивно впливати на показник загальної продуктивності через підвищення спеціалізації працівників та створення конкуренції на ринку праці.

Отже, країни-донори можуть зазнати як прибутків так і збитків у короткостроковій перспективі, але для них еміграція може бути вигідною у довгостроковій перспективі. Для країн-реципієнтів мігранти покривають дефіцит вакантних місць, але впливають на зменшення внутрішньої заробітної плати, що загострює соціальну ситуацію. Економічні наслідки міграції обох сторін можуть відрізнитися залежно від рівня кваліфікації робітників-мігрантів.

Інший важливий показник, що є наслідком міграції – це грошові перекази заробітчанин. Вони є стабільнішими порівняно з іншими фінансовими потоками. У деяких ситуаціях грошові транзакції можуть мати вирішальне значення для підтримки домогосподарств та навіть рівня загального ВВП країни (рис. 1.5). Адже ці кошти, в основному, витрачаються на купівлю товарів загального споживання в місцевих громадах, які, в свою чергу, підтримують малий бізнес [79].

В топ-5 країн з найбільшою часткою грошових переказів у ВВП входять: Тонга (38,5% ВВП), Гаїті (34,3%), Непал (29,9%), Таджикистан (29,7%) та Киргизька Республіка (29,6%) [103]. Дане порівняння зображено нижче, на рисунку 1.4.

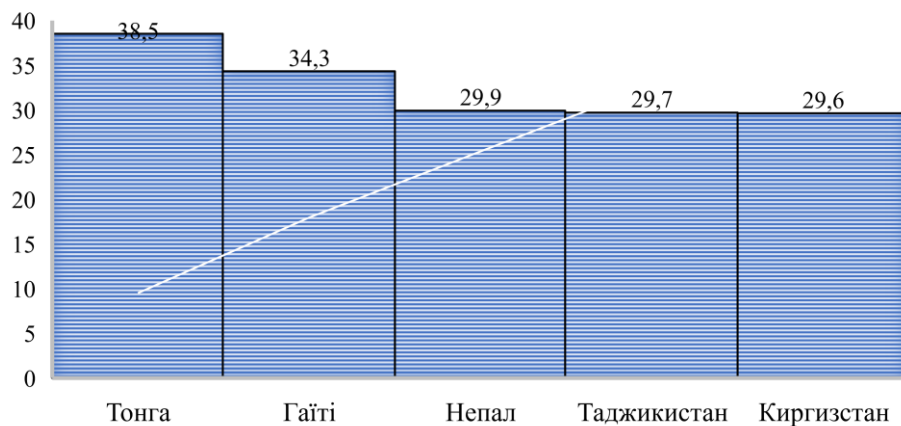

Рис. 1.4 Топ-5 країн з найбільшою часткою грошових переказів у ВВП

Складено автором за [103].

Велика частка грошових переказів у ВВП означає, що вони сильно взаємозалежні між собою. Тобто, у разі виникнення непередбачуваних подій, спричинених політичними, соціальними чи природними факторами, економіка цих країн може зазнати різкого скорочення, що в свою чергу, враховуючи рівень економічного розвитку цих країн, може призвести до зубожіння населення. Отже, на прикладі цих країн-донорів мігрантами, показано який економічний негативний ефект спричиняє велика міграція. Адже, ці країни відзначаються слабкою економікою. Мігранти у Таджикистані становлять переважно некваліфіковану робочу силу, але спостерігається також й відтік кваліфікованої робочої сили та вчених. Хоча, у Таджикистані грошові перекази від населення, яке переважно

працює в Росії, Казахстані та Узбекистані, допомогли країні подолати наслідки провальної політики уряду.

Однак, важко спрогнозувати ситуацію в інших країнах-донорах. Тобто, не варто розглядати грошові перекази населення, як постійний чинник зростання економіки, тим самим збільшуючи ризик для стабільності розвитку своєї власної держави.

Також, за даними Міжнародної Організації з Міграції у 2019 році п'ять найкращих країн-одержувачів грошових переказів це – Індія (82,2 млрд), Китай (70,3 млрд), Мексика (38,7 млрд), Філіппіни (35,1 млрд) та Арабська Республіка Єгипет (26,4 мільярдів) [103]. Дані наведено на рисунку 1.5.

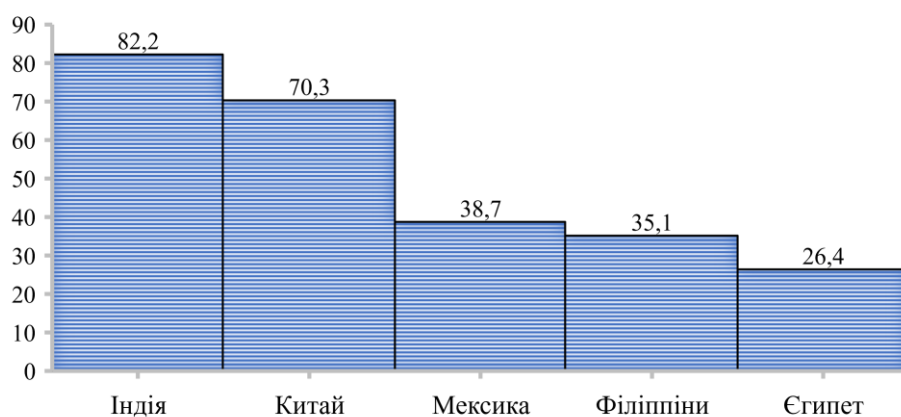

Рис. 1.5 Топ-5 найкращих країн-одержувачів грошових переказів у 2019 р. (млрд. дол. США)

Складено автором за: [103]

Все ж, проблемою в переказах залишаються витрати частини коштів від процесу пересилання. В Цілях сталого розвитку ООН метою є допустима норма витрат, що складає 3% від суми самого переказу [15].

Щодо країн-реципієнтів негативним ефектом може стати те, що в результаті подальшої статистики можна спостерігати більшу частку населення з низьким рівнем доходу. В той же час, для розвинутих країн, позитивним можна вважати так званий «дешевий імпорт робочої сили», адже мігранти переважно виконують роботу з найнижчою оплатою праці.

Ефект неможливо визначити однозначно позитивним чи негативним. Так, вчений Ф. Фурланетто, опираючись на дослідження, проведені в Норвегії,

стверджує, що збільшення імміграції знижує рівень безробіття навіть для місцевих робітників і не спричиняє негативний вплив на державні фінанси, проте негативно впливає на продуктивність, що може позначитися на довгостроковому економічному зростанні [87].

Економіст А. Канкс звертає увагу на довгострокові соціальні, економічні та фіскальні наслідки імміграції в ЄС, застосовуючи макроекономічну модель альтернативних сценаріїв інтеграції біженців. Результати його дослідження доводять, що, хоча наплив біженців і зменшує надходження до державних бюджетів, проте у середньостроковій та довгостроковій перспективі соціальні, економічні та фіскальні вигоди можуть значно перевищувати короткострокові інтеграційні витрати. Крім того, інтеграційна політика може відігравати важливу роль у покращенні заповнення вакансій та вирішенні демографічних викликів Європи [96].

Дж. Портес досліджував вплив Brexit (вихід Великобританії з Європейського Союзу) на країни ЄС та Великобританію. Автор ще у 2016 році склав песимістичний сценарій та екстремальний сценарій, за якими кількість трудових мігрантів Великобританії зменшиться до 91 або 150 тис. осіб відповідно. Автором проведені емпіричні дослідження, які враховували вплив міграції на ріст ВВП країн ЄС (між моментом виходу Великобританії з ЄС і до 2021 року). Отримані результати свідчать, що раптовий відтік мігрантів призводить до негативного економічного ефекту, а у випадку з Великобританією – зниження ВВП [101, с. 19].

Проте, за даними Національного статистичного управління Великобританії, показник чистого припливу громадян ЄС з початку Брекситу у 2016 і аж до кінця 2018 року знизився на 115 тис. осіб. Проте, компенсувалась втрата європейський мігрантів збільшенням припливу працівників з інших країн, що не є членами ЄС. Цей показник досяг максимуму – 248 тис. осіб. І все ж, британці скаржились на гостру потребу персоналу, серед нових мігрантів не вдавалось знайти необхідних кваліфікованих працівників. Нижче наведено гістограму з даними, на основі яких можна розрахувати, що, незважаючи на вихід Британії з ЄС, частка мігрантів серед

населення зростає. У 2010 році вона становила 12%, у 2015 – 14%, і, відповідно, у 2020 – 15%.

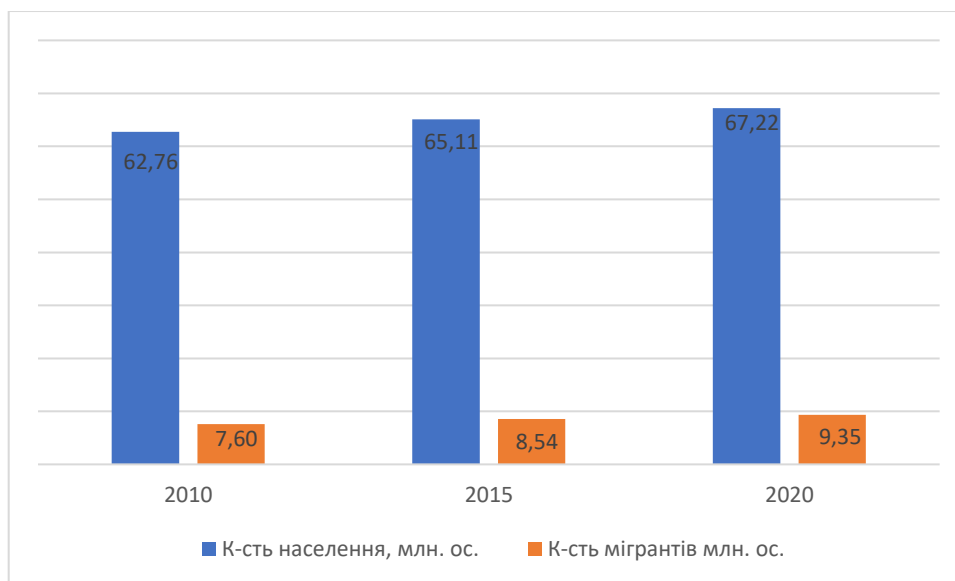

Рис. 1.6. Кількість населення та мігрантів Об'єднаного Королівства
Складено автором за: [91].

Якщо розглядати кількість виданих віз, то загальна кількість виданих документів була в цілому стабільною між 2013 і 2016 роками на рівні близько 2,5 мільйонів, а потім стабільно зростала, становивши 3,2 мільйони до 2019 року. Потім кількість значно скоротилася до 1 мільйона з березня 2020 через пандемію COVID-19. Але в останньому кварталі того ж року вже спостерігалось невелике зростання [84].

Також багато підприємств стали менш ефективними через втрату робочої сили. Отже, нижча продуктивність виробництва знижувала ВВП.

Подібні дослідження проводив Дж. Борджас для економіки США. Автор підрахував, що присутність іммігрантів на ринку праці призводить до зростання американської економіки приблизно на 11% (1,6 трлн. дол. США) щороку. Проте, він також стверджує, що цей внесок у зростання економіки не враховує чистої вигоди для місцевого населення, оскільки 97,8% цього самого приросту ВВП спрямовується на самих іммігрантів у вигляді заробітної плати та допомоги. Далі Борджас підраховує, що імміграція знижує заробітну плату населення (через конкуренцію з іммігрантами) приблизно на 402 мільярди доларів на рік [86].

Отже, об'єднує країн-донорів та країн-реципієнтів те, що наслідки безробіття викликають занепокоєння у всіх демографічних групах, але вони будуть найбільш відчутними для тих країн-донорів у кого найвищий рівень безробіття. На рис. 1.7 подано рівень безробітних у провідних країнах світу на кінець 2020 року. Можна побачити, що серед загальної кількості безробітних у таких країнах як Бельгія, Франція, Греція, Іспанія, Нідерланди та Швеція найбільшу кількість безробітних становлять мігранти. В Австрії, Канаді, Італії, Ізраїлі, Великобританії – розрив між ними незначний. А у США більшість безробітних є громадянами власної країни.

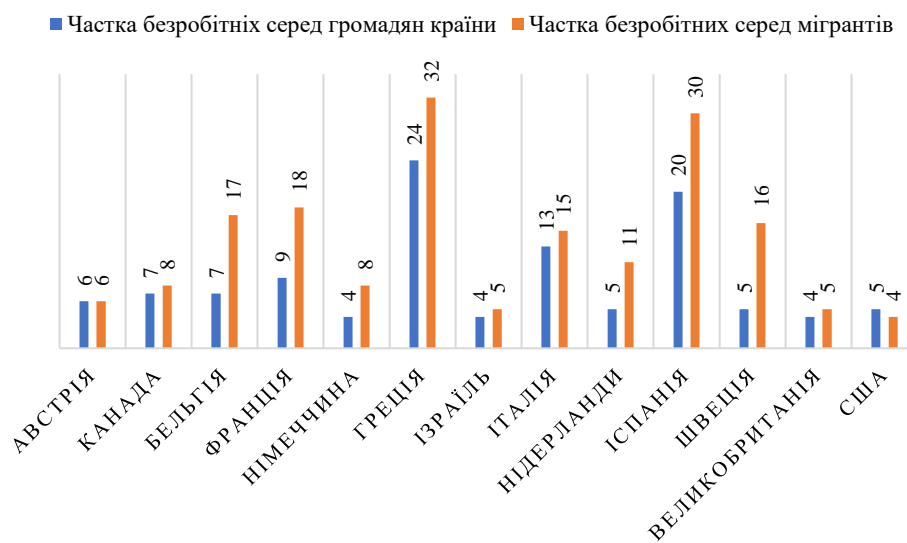

Рис. 1.7 Порівняння частки безробітних серед власних громадян країни та, аналогічно, серед іммігрантів у 2020 році.

Складено автором за: [80].

Отже, це доводить, що приплив мігрантів може в деякій мірі збільшувати загальний рівень безробіття, який, в свою чергу, призводить до зростання злочинності та соціальних заворушень [117].

Пояснення, чому в більшості випадків безробітними є саме іммігранти полягає в різноманітності факторів, до яких належать: людський капітал, культурні та релігійні відмінності, дискримінація. Тому єдиним виходом недискримінаційної політики уряду повинно бути планування курсів для підвищення рівня людського капіталу, наприклад, уроки з національної мови приймаючої країни.

Отже, як зазначалось на початку, економічний ефект не може бути однозначним. Він буде негативним чи позитивним. І в кожній ситуації, з кожною окремою країною, будуть присутні як корисні наслідки для економіки, так і шкідливі. Країни, що приймають робочу силу (країни-реципієнти), отримують такі переваги:

- внаслідок зменшення витрат виробництва підвищується конкурентоспроможність вітчизняних товарів, що пов'язано з більш низькою ціною іноземної робочої сили, яка впливає на собівартість продукції;
- додатковий попит на товари та послуги, стимулювання зростання виробництва і додаткову зайнятість у країні перебування;
- економія на витратах в освіті та кваліфікаційну підготовку кадрів;
- на мігрантів не витрачаються кошти, спрямовані, наприклад, на пенсію, так як, іноземні працівники не включені до соціальних програм країни.

До «зворотньої сторони» можна віднести наступне:

- зростання безробіття (через додаткову конкуренцію);
- зростання соціальної напруженості в суспільстві;
- конфлікти на расовому, національному та регіональному ґрунті;
- зростання злочинності та інших негативних явищ.

До переваг еміграції в країнах, що експортують робочу силу (країни-донори) можна віднести таке:

- експорт робочої сили є важливим джерелом надходжень коштів, які потім акумулюються на внутрішньому ринку країни;
- зменшення тиску надлишкових трудових ресурсів на місцевому ринку праці і, відповідно, соціальної напруженості в країні;
- набуття додаткових чи нових навичок працівника, який в подальшому зможе втілити знання в розвиток виробництва товарів чи послуг власної країни.

Проте, для країн-донорів все ж еміграція є більше негативним явищем. Найгостріша проблема в таких країнах – «відплив інтелекту», тобто кваліфікованих, перспективних кадрів, які так необхідні національній економіці.

Адже в країнах-донорах, що переважно є країнами з низьким чи середнім доходом, не приділяється достатня увага розвитку освіти, науки та культури. Тобто, інтенсивний шлях розвитку передує екстенсивному. Також, на прикладі моделі Солоу, єдиним джерелом довгострокового економічного зростання доходу на одного працюючого є саме науково-технічний прогрес.

1.3. Зарубіжний досвід регулювання міжнародної міграції робочої сили

Міграційна політика – це сукупність правових, фінансових, адміністративно-організаційних заходів та методів держави та недержавних установ з метою регулювання міграційних процесів з позицій міграційних пріоритетів, кількісного та якісного складу міграційних потоків, їх соціальної, демографічної та економічної структури. Вирішальна роль у регулюванні інтенсивних міграційних потоків належить управлінню соціально-економічними факторами, тобто умовами життя і трудової діяльності людей, що можуть змінюватися в результаті відповідного перерозподілу капітальних вкладень, фонду заробітної плати, суспільних форм споживання. Залежно від джерела фінансування вони можуть мати оперативний і довгостроковий характер [59].

Міграційна проблема є глобальною. Глобальною тому, що стосується країн усіх континентів. А отже, тільки за умови спільних дій на міжнародному рівні є великий шанс зменшити кількість проблем, які виникають внаслідок міграції. Кожна країна все ж по-своєму регулює імміграцію, опираючись на власні інтереси та очікувані ефекти. Більшість розвинутих країн-реципієнтів встановлюють бар'єри в доступі до ринку праці.

Регулювання міграції розпочалось ще з кінця XIX століття. Одними з перших підписали угоду про соціальне забезпечення щодо своїх громадян Італія та Франція в 1904 році. А Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія та Ісландія в 1955 році уклали угоду про рівноправність громадян цих країн в усіх питаннях найму на роботу та соціального забезпечення [39].

Сьогодні Європейський Союз дозволяє населенню переселятися між своїми країнами-членами, що значно розширює можливості сфери зайнятості. Подібної політики дотримується також угруповання МЕРКОСУР (торговий блок у Південній Америці). Він дозволяє людям проживати за межами своїх країн лише протягом двох років, після чого вони повинні подати заяву на дозвіл на постійне перебування [74, с.768].

Південна Корея та Японія відрізняються своєю жорсткістю до імміграції. Частково це пояснюється бажанням зберегти свою культуру. Наприклад, японський уряд одного разу запропонував тисячам іммігрантів неяпонського походження залишити країну. Важко стати громадянами Південної Кореї особам без родинних зв'язків в даній країні, адже для цього потрібно протягом багатьох років проживати на території країни та пройти тест на знання мови, звичаїв, історії та культури.

Проте, щодо Японії, то на сьогодні країна змінила політику щодо мігрантів через проблему старіння нації та швидкого скорочення населення [116].

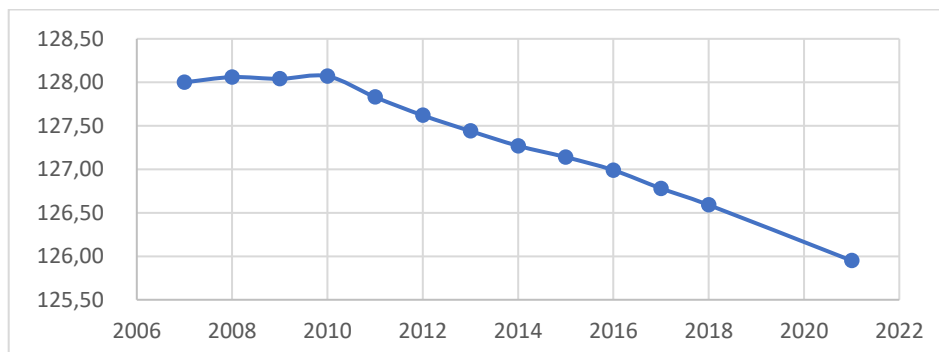

Рис. 1.8 Динаміка населення Японії за 2007-2021 рр.

Складено автором за: [112].

Відповідно до нового закону, спрямованого на збільшення робочої сили, іноземцям дозволено отримати візу, проте це можуть бути тільки такі висококваліфіковані працівники як юристи та вчені. Візи нового статусу бувають двох типів. Перший варіант призначений для осіб з професійно-технічними навичками чи освітою і дозволяє залишатися в Японії терміном на п'ять років, проте у визначених регіонах країни, та забороняє привозити власні сім'ї. Другий тип візи спрямований на більш кваліфікованих осіб, з вищою освітою, та дозволяє

ввіз сім'ї. Ця віза також має п'ятирічний термін, проте з можливістю безперервного поновлення [72]. Станом на кінець 2020 року чисельність мігрантів склала 1 мільйон 720 тисяч осіб. Більшість є вихідцями з Китаю, Філіппін та В'єтнаму [93].

Через величезний притік іммігрантів, держави задовольняють внутрішній попит на дешеву, низькокваліфіковану робочу силу, адже майже всі іммігранти є тимчасовими, мають мало прав та недостатній захист. Наприклад, у Катарі приблизно 80 % населення походять з іноземних країн, які активно працюють для розбудови інфраструктурних об'єктів, зокрема Чемпіонату Світу-2022 (для якого уряд країни пообіцяв побудувати більше півтисячі нових стадіонів) [104]. Таким чином, ці країни навпаки створюють сприятливі умови для заохочення імміграції до своєї держави.

Як зазначалось раніше, грошові перекази є важливим наслідком міграції в плані економічного ефекту. На сьогодні, за даними Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку (IFAD), створено понад 3000 телекомунікаційних послуг з переказів [88]. Нові платформи (послуги онлайн-переказів, електронні гаманці та додатки для мобільних) у поєднанні з новими технологіями (криптовалюта) створили більшу конкуренцію та прозорість на ринку грошових переказів. Однак, попри рух коштів та наповнення бюджетів через втрати від грошових переказів, яких зазнають мігранти, тобто від транзакцій, країни встановлюють певні обмеження до мігрантів (багаторазові візи, дозволи на проживання та ін.) [117].

Серед країн, які відзначаються жорсткими умовами квотування для мігрантів можна виділити США. Закон “Про імміграцію і натуралізацію” (The Immigration and Naturalization Act) – основа правового управління сучасною імміграційною політикою країни, що встановлює щорічний ліміт постійних іммігрантів – 675 тис. осіб з деякими винятками для близьких членів сім'ї [50]. Квота на прийом біженців встановлюється Конгресом і президентом відповідно до потреб ринку. Процес імміграції в США ґрунтується на наступних принципах: возз'єднання сімей, прийом іммігрантів з навичками, які мають важливе значення для економіки США та захист біженців [85]. У 2019 р. держава прийняла близько 30 тис. біженців, проте

президент Дональд Трамп вважає, що така велика кількість суперечить національним інтересам країни і вже на 2020 р. була встановлена квота у розмірі 18 тис. осіб.

З приходом на пост президента Джо Байдена, міграційна політика в країні стала більш лояльною. Так, квота була збільшена аж до 62 500 біженців, які може прийняти держава [6]. Загалом у країні встановлені різні види квот – для родичів, для працівників (постійних та тимчасових), для біженців та інші.

В Іспанії було запроваджено систему квотування «contingente». Проте через низьку ефективність цього механізму, органи влади почали впроваджувати більш гнучкі інструменти управління трудовою міграцією для захисту національного ринку праці – створено «каталог професій з дефіцитом робочої сили» [106].

В якості альтернативи квотам іспанський уряд уклав угоди з низкою держав Африки (Марокко, Нігерія, Малі), колишніми радянськими республіками (до яких входить і Україна), а також державами Латинської Америки. Так, Іспанія прийняла найбільше африканських мігрантів у 2018 р., які перетнули Середземне море, щоб потрапити до Європи. На сьогодні ситуація залишається такою ж. Весною 2021 року за один день до берегів Іспанії прибуло понад 5 тисяч біженці з Африки. Країна планує посилити безпеку на кордоні [61].

В Італії квоти визначаються діалогом уряду та підприємцями. Саме представники бізнесу подають найточнішу інформацію про те, чи існує надлишок робочої сили, в яких галузях, в якому розмірі і т. д. З 2018 року італійський працедавець повинен зареєструватись на порталі Міністерства внутрішніх справ та заповнити необхідну анкету про власний попит на працівників [92].

Починаючи з 1950-х років, коли в Німеччині зросла потреба в залученні робочої сили, почались вводиться програми для іноземних робітників. Передусім для таких країн як Італія та Іспанія, а потім – для Югославії, Греції, Туреччини [46]. Прогнозувалося, що така міграція набуде тимчасового чи сезонного характеру. Однак слідом за робітниками, почали приїжджати і їхні сім'ї, тобто, спостерігалась міграція цілого домогосподарство, часто на постійне місце проживання. Звісно ж, вони виконували найважчу роботу з найнижчою оплатою праці на той час. Згодом

стали утворюватися певні національні групи. Наприклад, до сьогодні в Німеччині існує широка «мережа» турецьких кварталів. Країна деякий час страждала від різниці в культурно-релігійних поглядах, а мігранти-мусульмани, в свою чергу, зазнавали дискримінації з боку постійного населення. Однак, сьогодні відносини між ними стали доброзичливішими, а в суспільстві панує позитивне ставлення до розмаїття етнічного складу. Нижче, на рисунку 1.9, наведена гістограма з порівнянням населення Німеччини та кількістю мігрантів.

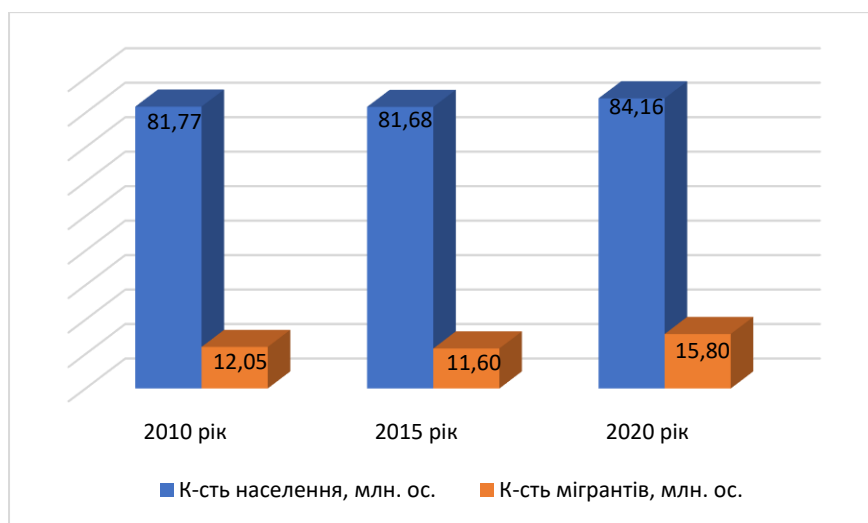

Рис.1.9. Кількість населення та мігрантів Німеччини

Складено автором за: [111].

Зважаючи на те, що й дотепер мігранти виконують переважно важку фізичну працю, пріоритетом в покращенні міграційних процесів є освіта та навчання іммігрантів.

З 1 серпня 2012 року там діє європейська система Blue Card – аналог американської Green Card. Близько 90 % всіх виданих в ЄС Blue Card припадає саме на ФРН [7]. Німеччина намагається лояльніше ставитися і до біженців. Загалом, позиція країни така, що вони не бояться інтегрувати так багато мігрантів та витратити ресурси на їхню освіту, бо вважається, що, ставши висококваліфікованими спеціалістами, у них виникне бажання повернутись до своїх рідних країн.

Зовсім нещодавно, з початку березня 2020 року, в Німеччині почав діяти новий закон зі спрощеними процедурами отримання робочої піврічної візи для

кваліфікованих мігрантів з третіх країн, що не є членами ЄС. Адже раніше працівники могли легально потрапити до ФРН тільки за запрошенням від конкретного працедавця, при цьому роботодавець повинен був довести, що на цю роботу не знайшлося жодного працівника з громадянством однієї з країн ЄС. При чому, йшлося тільки про людей з вищою освітою. Сьогодні ж допускаються і особи з професійно-технічною освітою та просто кваліфіковані працівники. Скориставшись безвізовим режимом, люди можуть підтвердити свою кваліфікацію в Німеччині та шукати там роботу, щоб згодом отримати трудову візу і залишитися у ФРН разом зі своєю родиною. Цей закон зрівнює можливості працевлаштування усіх громадян, не ставивши пріоритет для європейців, як це було раніше, а також він включає наявність контролю з антидемпінговими заходами щодо зарплати. Проте, для сезонних та некваліфікованих працівників поки подібної програми немає [62].

Варто зазначити, що ці нововведення в Німеччині діятимуть два з половиною роки, після чого буде здійснено аналіз наслідків від прийняття такого закону.

Великобританія у 1965 році ввела квоту в розмірі 8500 осіб для певних категорій [9]. Попри ці квоти, для більш прозорого та спрощеного процесу працевлаштування мігрантів запровадили систему бальної оцінки кандидатів, яка передбачала п'ять категорій мігрантів:

- висококваліфіковані фахівці;
- кваліфіковані працівники, які мають пропозицію працевлаштування і заповнюють брак робочої сили;
- обмежена кількість малокваліфікованих працівників, необхідних для заповнення тимчасової нестачі робочої сили в конкретних областях;
- учні та студенти, які отримали відповідну пропозицію від навчального закладу;
- мобільна молодь і тимчасові працівники.

При виборі кандидатів критеріями оцінки є: знання англійської мови, наявність засобів до існування, вік, рівень освіти або вчена ступінь, потенційний зарібок, пропозиція роботи (дефіцитна професія, відсутність місцевих кадрів та

ін.). Квотування поступається бальній системі, тому що є менш гнучким інструментом регулювання імміграції, в тому числі трудової.

З січня 2021 року, британський уряд запровадив нову міграційну політику, орієнтовану на залучення виключно висококваліфікованих працівників з високим рівнем знань англійської мови та певним досвідом роботи. Ці нововведення стосуватимуться навіть тих мігрантів, що вже проживають в країні, в тому числі й громадян ЄС. З березня 2021 року посилилась кримінальна відповідальність за нелегальне перетинання кордону та працевлаштування. На сьогодні в країні розбігаються думки щодо мігрантів та ведення міграційної політики [84].

Вважається, що Великобританія запозичила такий досвід в Австралії, де існує схожа політика. А вирішення проблеми втрати значної робочої сили на підприємствах та інших установах полягає в навчанні та підвищенні кваліфікації наявного безробітного, але працездатного населення Британії.

Проте, коли в 2015 р. трапилась так звана Європейська міграційна криза (гуманітарна катастрофа, викликана масовим напливом мігрантів у Європу з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу) було виявлено ряд проблем та прогалин в європейській політиці [5]. Єврокомісар з питань розширення та добросусідства Йоганнес Ган зауважив, що саме відсутність солідарності між усіма членами ЄС призвела до серйозного фінансового навантаження на ці ж таки країни ЄС. Ними було прийнято рішення боротися із незаконною міграцією та захистити біженців, які вже потрапили на територію Європейського Союзу.

З цією метою із трастових фондів ЄС для Африки і Сирії, а також з фонду для біженців, Туреччині було виділено 9,7 млрд євро. Фінансова підтримка сприяла налагодженню співпраці з країнами-партнерами ЄС, 23 з яких уклали угоди про повернення біженців та реадмісію [51]. Водночас Європейська Комісія визнала необхідність нарощування зусиль для регулювання міграційних потоків у Середземномор'ї, зокрема, зменшення міграційного тиску, який спостерігається у Греції та Туреччині.

Ситуація на грецько-турецькому кордоні ускладнилась 28 лютого 2020 року, після того, як Туреччина заявила про нездатність утримувати десятки тисяч

біженців, які є переважно сирійцями, та відкрила свій кордон до ЄС. Грецька влада силою втримувала наплив біженців, відкриваючи вогонь. Сама ж Греція просила допомоги у ЄС. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, у Туреччині перебуває більше 4 мільйонів біженців, а це більше, ніж в будь-якій іншій країні [113]. Із них переважна більшість (3,7 мільйона) — із Сирії, близько 44 % – діти. Турецьке законодавство дає біженцям право на освіту і соціальне забезпечення, утім більшість нарікає на неможливість знайти роботу й прогодувати сім'ю.

Причиною такого конфлікту було непорозуміння або ж політичні «ігри» між главами держав. Раніше наплив біженців через Туреччину в ЄС повинен був контролюватися саме турецькими прикордонниками, за що виділялася європейська фінансова допомога, відповідно до угоди між обома сторонами [66]. Проте, через непорозуміння, 28 лютого 2020 року Туреччина відкрила свій кордон, що з'єднав її з ЄС, насамперед з Грецією.

Отож, на сьогодні цей конфлікт залишається нерозв'язаною проблемою, в чому обвинувачується передусім Туреччина. Тут йдеться саме про політичні наміри та погляди турецького президента. Таким чином, співпраця та кооперація між країнами світу є надзвичайно важливою, а політичні конфлікти можуть привести до непередбачуваних кризових наслідків. Якби українці не прагнули виїжджати в країни ЄС, потрібно аналізувати, що і в такому сильному інтеграційному угрупованні можуть існувати великі проблеми.

Восени 2021 несподівано велика кількість біженців атакувала білорусько-польський кордон. ЄС закликала Україну допомогти сусіднім країнам.

Загалом, ситуація з біженцями є гострою і болючою темою для Європи. З одного боку, як країна з демократичними цінностями та гуманним ставленням до людства, має допомогти таким людям, але з іншого, це може дестабілізувати ситуацію у власній країні. На морських кордонах з Європою загинуло вже багато ліванців, сирійців та представників інших націй [109].

Проте, не тільки країни ЄС приймають найбільше біженців та мігрантів. Нижче, в таблиці 1.3 можна побачити як змінювалась частка мігрантів у найбільших країнах-реципієнтах в порівнянні за 2010, 2015, 2019 та 2020 роки.

Таблиця 1.3

Кількість населення та мігрантів серед найбільших країн-реципієнтів іммігрантів

Роки	К-сть населення, млн.ос.				К-сть мігрантів, млн. ос.			
	2010	2015	2019	2020	2010	201	2019	2020
Країна								
Австралія	22,03	23,81	25,36	25,50	5,88	6,76	7,50	7,68
Канада	34,04	35,70	37,47	37,74	7,01	7,83	8,00	8,05
Великобританія	62,76	65,11	66,04	67,22	7,60	8,54	9,60	9,35
США	309,32	320,62	329,21	331,00	44,18	46,62	50,70	50,63
Чехія	10,47	10,54	10,64	10,70	0,39	0,40	0,51	0,54
Франція	65,02	66,54	66,99	65,27	7,19	7,78	8,30	8,52
Німеччина	81,77	81,68	82,97	83,78	12,05	11,60	13,10	15,76
Греція	11,12	10,82	10,74	10,42	1,26	1,24	1,28	1,34
Ізраїль	7,62	8,38	9,03	8,65	1,95	2,01	2,20	1,95
Італія	59,27	60,73	60,37	60,46	5,78	5,79	6,30	6,4
Японія	128,07	127,14	126,23	126,47	2,13	2,04	2,50	2,77
Росія	142,84	144,09	142,12	145,93	11,19	11,63	11,60	11,63
Норвегія	4,88	5,18	5,32	5,42	0,52	0,74	0,86	0,85
Польща	38,04	37,98	38,41	37,84	0,64	0,61	0,65	0,82
Іспанія	46,57	46,44	46,73	46,75	6,28	5,85	8,30	6,84

Складено автором за: [89].

Найбільша кількість мігрантів за 2020 рік налічувалась в США – 50,63 млн. осіб, Німеччині – 15,76 млн. ос., а також в Росії – 11,63 млн. осіб. Загалом ці країни відіграють одну з основних ролей на геополітичній карті свого континенту чи регіону. США найбільше приймає біженців з Мексики, Німеччина з країн Близького Сходу та Африки, а Росія – з сусідніх Казахстану, Узбекистану, Вірменії, Монголії, Таджикистану, а також інших країн СНД. Після цих країн, найбільше мігрантів також приймають Великобританія – 9,35 млн. осіб за 2020 рік, Канада – 8,05 млн. осіб та Австралія – 7,68 млн. осіб відповідно. Також варто відзначити, що до лідерів можна віднести ще такі країни Європи як Франція, Італія, Англія, Чехія, Польща.

Для кращого уявлення ситуації нижче наведено таблицю, в якій по країнах вказано яку часту серед населення займали мігранти з 2010-2020 рр.

Таблиця 1.4

Частка мігрантів в найбільших країнах-реципієнтах

Роки Країна	Частка мігрантів, %			
	2010	2015	2019	2020
Австралія	27	28	30	30
Канада	21	22	21	21
Великобританія	12	13	15	14
США	14	15	15	15
Чехія	4	4	5	5
Франція	11	12	12	13
Німеччина	15	14	16	19
Греція	11	11	12	13
Ізраїль	26	24	24	23
Італія	10	10	10	11
Японія	2	2	2	2
Росія	8	8	8	8
Норвегія	11	14	16	16
Польща	2	2	2	2
Іспанія	13	13	18	15

Складено автором за таблицею 1.3

В усіх країнах частка мігрантів з 2010 по 2019 рр. поступово та помірними кроками збільшувалась на 1-3 відсотки, за виключенням Ізраїлю, де показник знизився на 2 відсотки, та Іспанії, де частка мігрантів збільшилась на 5 відсотків.

Якщо порівнювати 2019 та 2020 рр., то бачимо, що відсоток мігрантів серед населення знизився з 15 до 14 у Великобританії, що пов'язується з процесом виходу держави з ЄС та в Ізраїлі, а також в Іспанії. Найбільше частка виросла в Німеччині, з 16% до 19%. Проте, в більшості з цих країн, можна вважати, що частка мігрантів серед населення, хоч і коливалась, але залишалась протягом десяти років приблизно на одному рівні.

Підсумовуючи, можна було б вважати політику Європейського Союзу спрямованою на спрощення доступу до ринку праці своїх країн (пропагувалося вільне переміщення робочої сили, як цього передбачає ринкова економіка). Проте, протягом останніх років провідні країни ЄС не в змозі приборкати національні та релігійні протиріччя між своїми громадянами і вихідцями з Близького Сходу та інших мусульманських країн, зупинити потоки біженців. Більшість мігрантів

відмовляються вивчати мову країни-реципієнта, а райони в містах, де вони оселяються, часто криміналізуються та зростає рівень терористичних загроз.

Таким чином, враховуючи міграційну кризу 2015 року, а також загострення 2021 року у країнах ЄС та розвиток глобалізаційних процесів, можна стверджувати, що квоти та інші обмежувальні заходи не здатні впоратись з раптовими та неочікуваними мігрантами, а лише налагоджена співпраця між країнами є найголовнішим засобом у протидії нелегальних мігрантів. І попри різні методи міграційної політики (систем квотування, обмежень і т. д.), нелегальна праця мігрантів залишається гострою проблемою для більшості країн світу. Тенденцією у всіх розвинутих країнах є заохочення насамперед висококваліфікованих працівників з вищою освітою та належним рівнем мови.

Висновки до розділу 1

Поглиблення глобалізаційних процесів призвело до збільшення міграційних потоків. Теоретики та економісти, конкретизуючи фактори виїзду за кордон з метою працевлаштування, загалом виділяються такі як: економічні, соціальні, демографічні, політичні, етнічні, культурні, екологічні, військові та деякі інші. Відзначається і взаємозв'язок між ними.

Найпопулярнішими теоріями, які пояснюють причини, вказують на наслідки та ефекти на економіку та соціальну ситуацію в країні, є класична теорія, нова економічна теорія трудової міграції, теорія притягування-відштовхування, дуальна теорія робочої сили, теорія світових систем, теорія соціальних мереж та багато інших. Сьогодні, найповнішою є нова економічна теорія, в ній міститься найменше суперечностей з усіх попередніх.

Основними відмінностями між країнами-походження мігрантів – країнами-донорами, та державами, що приймають працівників – країнами-реципієнтами є рівень економічного розвитку, з якого впливає і величина заробітної плати, кількість робочих місць, а також політичні, культурні та релігійні ідеології.

Країни-реципієнти – це переважно високорозвинуті країни, з потужним використанням технологій на виробництві, в яких виникає брак робочої сили,

необхідної для виконання трудомісткої, важкої роботи. З одного боку, вбачаються позитивні наслідки, що проявляються в заповненні вакантних місць, створюється додатковий попит на товари та послуги.

Проте, в порівнянні з національним рівнем оплати праці, іммігранти отримують менше, а також не мають прав на допомогу, на соціальні програми, не враховується стаж роботи. Результати роботи таких працівників покривають витрати на них. З іншого боку, може зростати пропозиція робочої сили, що перевищить попит на неї та знизить рівень заробітної плати серед власного населення. Негативними соціальними наслідками є зростання рівня злочинності, а іммігранти можуть зазнавати расової чи релігійної дискримінації. Це створює напруження серед суспільства, несприятливий психологічно-емоційний клімат.

Країни-донори в основному є країнами з низьким або середнім рівнем доходу, населення яких вбачає кращі перспективи у виконанні тієї ж роботи, але за кордоном, ніж у власній державі, насамперед через велику різницю в заробітній платі. Тут вирівнюється попит та пропозиція на робочу силу. До плюсів від еміграції населення відносяться грошові перекази, що згодом акумулюються у внутрішній ринок, зростає ВВП. В деяких країнах надходження коштів може складати до 10 %, та навіть 30 % від ВВП. Також позитивним є те, що знижується рівень безробіття, а рівень оплати праці збільшується.

Великим недоліком для країн-донорів є «відплив» висококваліфікованих працівників, вчених, дослідників. Різницею між розвинутими країнами, та країнами, що розвиваються є науково-технічний прогрес. Країни, що приймають найбільшу кількість мігрантів відзначаються тим, що приділяють велику увагу рівню освіти населення та впроваджують інноваційні технології на виробництві товарів чи послуг – ведуть інтенсифікацію економіки. Країни-донори в більшості ведуть екстенсивний спосіб господарювання.

Сьогодні кожна країна веде власну міграційну політику, щоразу змінюючи та доповнюючи її новими законами. В загальному, країни, які приймають найбільшу кількість мігрантів намагаються обмежити наплив малокваліфікованих

працівників, та створюють більш сприятливі умови отримання візи для висококваліфікованих спеціалістів з вищою освітою, досвідом роботи.

Приклад моделі економічного зростання Солоу показує те, що в довгостроковій перспективі найкращий ефект буде від працезберігаючого технологічного процесу. Можна сказати, що це і є причиною обмежень та різноманіття квот, які встановлюють країни для некваліфікованих мігрантів.

Все ж, для ефективної міграційної політики, держави повинні поглиблювати свої міжнародні зв'язки. Навіть ті країни, що є членами ЄС, виявили свою недостатню згуртованість, коли стикнулася з неконтрольованим напливом біженців у 2015 році, що призвело до так званої «європейської кризи».

Отже, економічний ефект та вплив на добробут населення в країнах-донорах та країнах-реципієнтах відрізняються. Держави, в залежності від того, які позитивні та негативні наслідки приносить їм міграція, повинні визначити пріоритети, запровадити необхідні заходи та стимулювати результативні дії. А на прикладі даних про частку мігрантів серед населення, в порівнянні за останнє десятиліття, можемо прослідкувати тенденцію до зростання міграції, адже глобалізація світу є незворотнім процесом.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

2.1. Проблеми та тенденції розвитку міграційних процесів в Україні

Міжнародна міграція стосується усіх країн, отже тенденції їх розвитку в Україні перекликаються зі світовими. Проблеми міграції в Україні є гострими. Та ще складнішим в дослідженні цього явища є те, що важко визначити точну кількість мігрантів, а також кошти, які ними акумулюються.

В першому розділі зазначались ефекти від міграції. Проблеми – це створені від міграції негативні наслідки. Хоча й через перекази, які надходять від мігрантів, можна сприймати ситуацію як позитивну, проте необхідно передбачити, що все може змінитись в довгостроковій перспективі. Наприклад, завдаватиметься шкода цінній конкурентоспроможності, інвестиційному клімату, державному бюджету [Якими є реальні масштаби міграції українців до ЄС [48].

Для кращого уявлення про загальний стан міграційних процесів нижче наведено графік із сумарною кількістю мігрантів за останні 15 років, де вказано, яку частку вони займали серед населення світу (рис. 2.1).

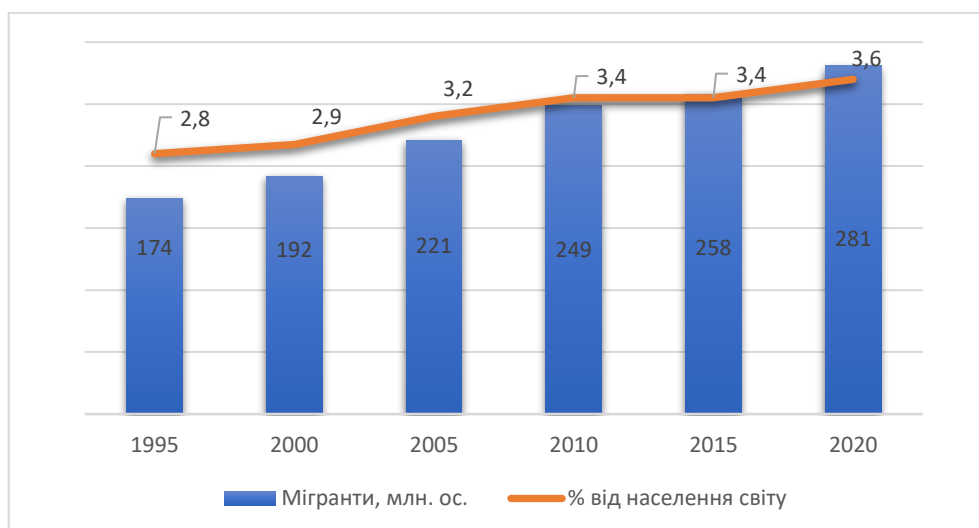

Рис. 2.1. Світові мігранти

Складено автором за: [118].

Таким чином, спостерігається помірна тенденція до зростання, без великих стрибків. У 1995 році у світі налічувалось 174 млн. осіб, що складало 2,8 % від усього населення планети. У 2020 їх було 281 млн., що становило 3,6 % від всього населення. Протягом 2010-2015 рр. виїзди закордон залишались на одному й тому ж самому рівні, що, можливо, пов'язано з наслідками світової кризи 2008-2009 рр. Однак, протягом 1995-2020 рр. зменшення як кількості мігрантів, так і частки, яку вони займали серед всього населення не відбувалось. Отже, надалі, досліджуючи питання міграції, необхідно брати до уваги те, що ймовірніше за все вона буде тільки збільшуватись.

Зараз розглянемо детальніше, як за ці ж роки змінювались потоки трудових ресурсів в Україні (рис. 2.2).

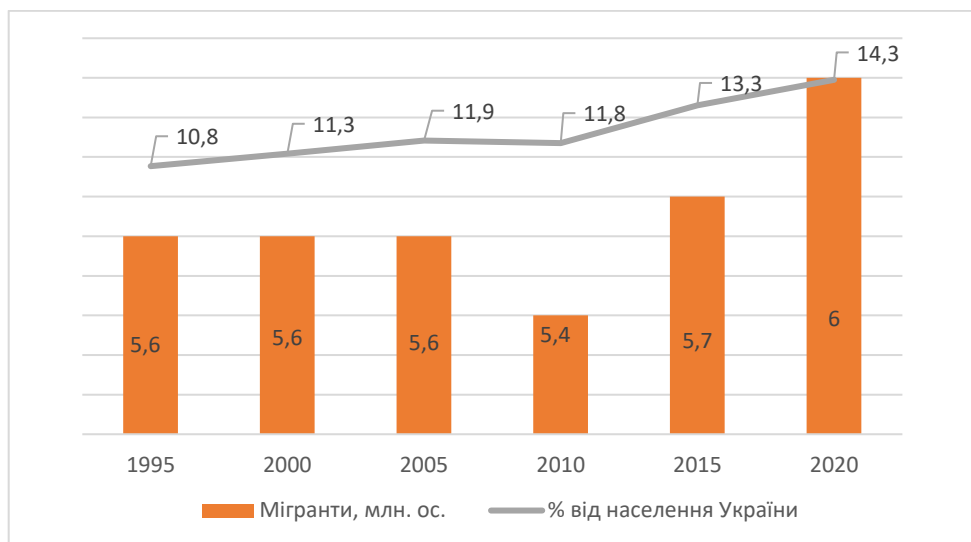

Рис. 2.2. Еміграція України

Складено автором за: [18].

Бачимо, що кількість мігрантів залишалась в межах трохи менше шести мільйонів. З 1995 по 2005 рр. за кордоном перебувало 5,6 млн. ос., а це від 10,8-11,9 % усього населення України відповідно. У 2010 р. кількість зменшилась на 200 тис. ос., або на 0,2 %, що знову ж таки пов'язано з наслідками світової кризи 2008-2009 рр. Після цього число мігрантів зросло, і у 2020 р. вже становило 6,0 млн. ос., що становило 14,3 % від кількості усіх громадян країни.

Потік мігрантів різко зріс з моменту Революції Гідності наприкінці 2013 року, основна ідеологія якої полягала у зближенні з Європою та зменшення впливу

російської влади на український уряд, а також від початку бойових дій на Сході України в 2014 році.

Щодо країн, в які українці найбільше виїжджали, то Польща та Росія завжди були лідерами серед країн-реципієнтів українських мігрантів. Це пояснюється географічним розташуванням, схожістю мови, культури та менталітету. Так, у 2017 році Польща видала понад 660 000 дозволів на проживання іноземцям, з яких понад 85% є українцями. Також, у 2014 році приблизно 400 000 осіб переїхало до Російської Федерації, причому значна кількість здобула статус біженця або тимчасовий притулок. Проте, загалом, міграція до Росії зменшилась, а потік трудових ресурсів до Польщі збільшився. Це пов'язано зі щораз тіснішими відносинами України та Європи внаслідок досягнення мільйонів людей, які боролись за своє прагнення підписання Угоди про асоціацію України та ЄС. Таким чином, українська міграція має в більшості в європейському векторі руху.

З 1995 по 2020 роки кількість мігрантів України збільшилась на 5,3 %, а кількість населення України загалом зменшилось на майже 20 %. Справді, більшою проблемою, аніж відтік трудових ресурсів, є природне зменшення населення.

Вартою уваги є Доповідь ООН про міграцію. Порівнюючи нашу динаміку кількості емігрантів з іншими країнами, які займали лідируючі позиції серед країн-донорів, вони спростовують твердження, що в Україні існує так звана міграційна криза. І в цьому є своя логіка. Адже в 1990 р. Україна посідала в цьому рейтингу 4-е місце. Перші місця зайняли Росія, Афганістан та Індія. У 2020 р. Україна опустилась на чотири сходинки, та, відповідно, вже зайняла 8-е місце. Обігнали нас такі країни, як Індія, Мексика, Китай, Росія, Сирія, Бангладеш, Пакистан. Одним з головних факторів збільшення кількості емігрантів в таких країнах, як, наприклад, Сирія та Пакистан – це воєнні дії.

За даними Доповіді про світову міграцію Міжнародної організації з міграції у більшості країн Південно-Східної та Східної Європи саме еміграція, а не імміграція, була ключовою особливістю протягом останніх років і десятиліть. У зв'язку з цим та іншими чинниками прогнозується, що такі країни як Боснія та

Герцеговина, Болгарія, Румунія, Молдова та Україна в тому числі зазнають значного скорочення чисельності населення до 2050 року [82].

Нижче на (рис. 2.3) можна спостерігати за динамікою чисельності населення України.

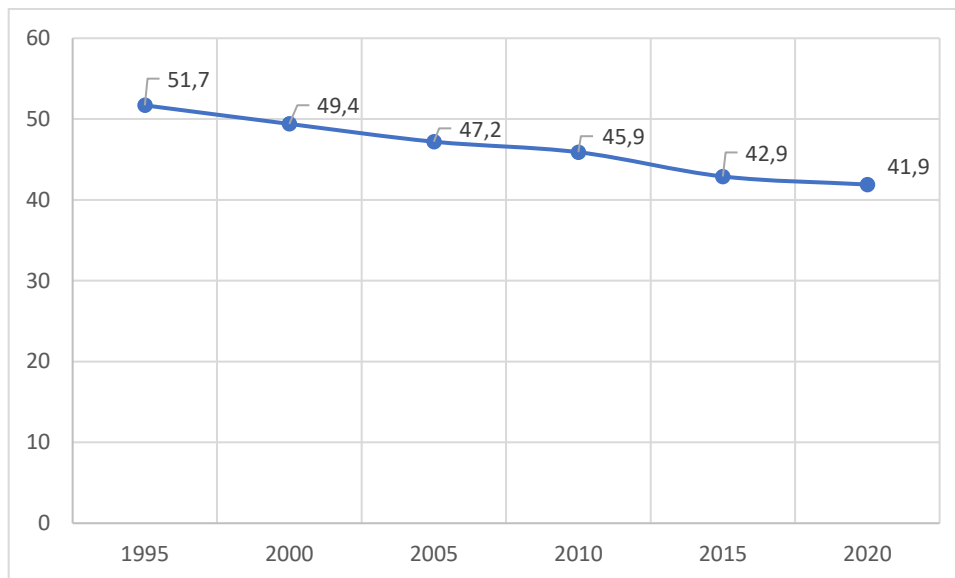

Рис. 2.3. Населення України 1995-2020 рр., млн. ос.

Складено автором за: [82].

Проте, у 2020 році Україна мала близько 5 мільйонів новонароджених іноземного походження, а саме з Білорусі, Казахстану, Молдови, Росії та Узбекистану [118].

Станом на 1 січня 2020 року, на підставі дозволів, виданих регіональними центрами зайнятості вітчизняним роботодавцям, в Україні працювало 11,1 тис. іноземних громадян (переважно громадяни Туреччини, Російської Федерації, Китаю, Азербайджану, Польщі, Ізраїлю, США та ін.). Більшість працюючих іноземців – чоловіки (62 %), віком понад 36 років. Згідно даних статистичного бюлетеня кількість іноземних студентів, які навчалися у ВНЗ України I-IV ступенів на початок 2017-2018 рр., становила 48 991 ос., з яких 8 054 ос. було прийнято на початковий цикл навчання. Ще 10 845 іноземних студентів було випущено після закінчення повного циклу навчання. Нажаль, даних за наступні роки не оприлюднено [47].

Поряд з цим, тяжіння громадян України до пошуку роботи за кордоном негативно впливає на внутрішній ринок праці в Україні. Щороку втрачається

велика кількість висококваліфікованих фахівців. Але, якщо брати до уваги, що Україна також є і країною-реципієнтом мігрантів, то впливає, що в нас є достатня кількість робочих місць. Проблема в низькому рівні оплаті праці. За ту ж саму роботу в країнах з більш розвинутою економікою, ніж в нашій державі, працівники отримують в рази більше. І саме заради заробітної плати вони готові працювати понаднормово та перебувати у квартирах чи будинках з незадовільним станом для проживання.

Одним з пункту плану дій щодо лібералізації процесів візового режиму до ЄС, був запроваджений постійний моніторинг стану міграції в Україні. Передбачалося щорічне оновлення «Міграційного профілю». Проте, останній оновлений такий «Міграційний профіль» можна побачити тільки за 2019 рік. Тож в таблиці 2.1 наведено стан українського ринку праці, де порівнюється 2019 рік в порівнянні з попереднім 2018..

Таблиця 2.1

Попит та пропозиція робочої сили в Україні

Назва	4 кв. 2019 року (4 кв. 2018 року)	2019 рік (2018 рік)
К-сть зайнятих, млн. осіб	16,4 (16,2)	16,6 (16,4)
Рівень зайнятості, %	57,7(56,6)	58,2 (57,1)
Рівень неформальної зайнятості, %	20,5 (20,4)	20,9 (21,6)
К-сть безробітних, млн. осіб	1,6 (1,7)	1,5 (1,6)
Рівень безробіття, %	8,7 (9,3)	8,2 (8,8)
Реальна заробітна плата, р/р, %	10,5 (11,7)	9,8 (12,5)

Складено автором за: [36]

Кількість зайнятих збільшилась, рівень зайнятості також виріс з 57,1% до 58,2 з 2018 по 2019 рр. Кількість безробітних зменшилась з 1,6 млн. осіб до 1,5 млн. Рівень безробіття впав на 0,6 %. Проте реальна заробітня плата зазнала негативних змін – зменшилась з 12,5% до 9,8 %.

Вакантні місця, хоча й в недостатній кількості, але існують. Однак, багато з них або недостатньо оплачуються, або потребують відповідного рівня кваліфікації, який може бути відсутній у безробітних. Таким чином, люди надають перевагу роботи закордоном.

Сьогодні Україна має безвізовий режим зі 128 країнами світу. Також полегшено перетин кордонів з Європою через запровадження біометричних паспортів. Очікувалось, що таке суттєве спрощення перетину кордонів із країнами ЄС збільшить еміграцію. Проте, як показав досвід, це не стало фактором збільшення кількості мігрантів. Та все ж на 11% збільшилась кількість нелегальних мігрантів [39]. Це можна прослідкувати на основі даних, розміщених в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Інформація щодо статусу перебування громадян України за кордоном
(2015-2018 рр.)**

Статус громадян України, які перебувають закордоном	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Легальний	5,7 млн. осіб	5,2 млн. осіб	5,2 млн. осіб	4,1 млн. осіб
Нелегальний	1,5 млн. осіб	1,6 млн. осіб	1,6 млн. осіб	2 млн. осіб

Складено автором за: [36].

В той час, як кількість українських мігрантів збільшується (рис. 2.2), то кількість громадян України, які, перебуваючи закордоном, стають на консульський облік, з кожним роком зменшується, як видно з табл. 2.2. У 2015 році легальних емігрантів було 5,7 млн. осіб, а неофіційно влаштованих – 1,5 млн. ос. А вже у 2018 році – 4,1 млн. ос. проти 2 млн. осіб відповідно.

Наведені дані не є достеменно точними, адже важко підрахувати всіх мігрантів, особливо з нелегальним працевлаштуванням.

В табл. 2.3 наведено основні країни, в яких працюють українці. Це проявляється також і в сумі грошових переказів, що надходили в Україну протягом 2017-2020 рр.

Таблиця 2.3

**Обсяги приватних грошових переказів в Україну за основними країнами,
млн дол. США**

Країни	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Польща	3116	3649	3558	3300
Росія	1292	1091	1266	863
США	679	870	984	1220
Чехія	434	846	1113	834
Італія	448	492	498	475
Німеччина	318	426	462	513
Ізраїль	280	337	351	361
Сполучене Королівство	310	394	601	1013
Кіпр	285	341	391	414
Греція	179	191	195	195
ОАЕ	118	153	135	145

Складено автором за [14].

З таблиці, обсяг грошових переказів з Польщі збільшився з 3116 млн. дол. США до 3300 млн. дол. США з 2017 по 2020 рр. А надходження з Росії зменшились – 1292 млн. дол. США у 2017 році, та 863 млн. дол. США у 2020 році. Трансфери із Сполучених Штатів Америки збільшились, та становили 679 млн. дол. США у 2015 р., та 1220 млн. дол. США у 2020 році. Протягом 2017-2019 рр вони були набагато меншими ніж в Польщі та в Росії, що пояснюється віддаленістю США від України, а також тим, що потрапити в саму країну набагато важче. Проте, на сьогодні ситуація змінилась через тісніші відносини України та США, і водночас погіршенням відносин з Росією через воєнні дії. В інших країнах, таких як Чехія, Італія, Німеччина, Ізраїль, Сполучене Королівство, ОАЕ та Кіпр потоки грошових переказів теж збільшились. Особливо у Сполученому Королівстві Великобританії.

Популярність Чехії також пояснюється деякою схожістю мови та менталітету, географічним розташуванням. Наприклад, якщо медична сестра в Україні заробляє близько 200 дол./місяць, то там вона отримує близько 1000 дол./місяць.

Великі грошові потоки з Ізраїлю пояснюються великими зарплатами в цій країні. Проте, відносини з Ізраїлем є дещо конфліктними. Потрапити туди так важко, як і до США, тобто окрім великої кількості відмов в отриманні візи, часто туди забороняють в'їжджати навіть з туристичною метою.

Винятком з цієї 10-ки країн є Греція. У 2015 році обсяг переказів становив 191 млн. дол. США, а в наступні два роки зменшились, та становили 179-180 млн. дол. США. Проте у 2020 році вони знову зазнали обертів та дещо обігнали рівень 2015 року і становили 195 млн. дол. США.

Отже, саме з Польщі, Росії, США, Чехії, Італії, Німеччини, Ізраїлю, Сполученого Королівства, Греції та ОАЕ здійснюються найбільші обсяги приватних грошових переказів за неофіційними каналами надходження. В цих країнах вже утворилась значна українська діаспора. Велику кількість нелегальної праці можна пояснити тим, що маючи контакт із заробітчанами, які знаходяться за кордоном давно, легко знайти місце працевлаштування без візи і відповідних дозволів.

Таким чином, прослідковується значне зростання обсягів переказів з Польщі, США, та спад переказів з Росії.

Отже, все ж міграція є досить негативним процес. Основними проблемами, викликаними міграцією, є наступні:

1. Руйнування сім'ї. Ця проблема є типовою для багатьох країн Східної Європи. Діти залишаються без батьківської уваги, належного виховання. Такі діти часто причетні до крадіжок, порушень громадського порядку тощо.
2. Довготривала міграція супроводжує нижчу народжуваність, багато мігрантів хочуть, щоб їхні новонароджені діти були громадянами інших країн.
3. Захист українських мігрантів. Зважаючи на те, що Україна є однією з країн-донорів робочої сили, уряд повинен приділяти увагу багатьом нюансам. Йдеться мова про утиски українців за кордоном, де панує чужа культура, звичаї. Особливо це стосується нелегальної міграції, де часто наші мігранти відчують себе безправними, беззахисними, позбавленими уваги своєї держави [31, с. 48-49].
4. Відплив висококваліфікованих фахівців та науковців в країни, які розвиваються інтенсивним, а не екстенсивним шляхом, як більшість

колишніх республік СРСР, тобто там велика увага приділяється розвитку сфери послуг та впровадженню інноваційних технологій на виробництві. Наприклад, в європейських країнах велика частка державного фінансування припадає на освіту та науку.

5. Злочинність і корупція. Збільшення нелегальної міграції веде за собою збільшення кількості шахраїв-посередників між роботодавцями та мігрантами. Такі фірми діють не за законом України, пропонуючи вигідні умови, на які ведуться громадяни.
6. Зменшення кількості працездатного населення, що за собою зменшує кількість надходжень до пенсійних та інших фондів.

2.2. Емпіричне дослідження впливу міграції трудових ресурсів на економіку України

Зв'язок міграції з економікою тісний. Однією з найголовніших причин міграції є низька заробітна плата, а вона в свою чергу, входить і в структуру ВВП, має високу питому вагу в структурі доходів населення, є складовою частиною витрат підприємства на оплату праці [70, с. 221].

Мінімальна заробітна плата в Україні у 2020 році збільшилась на 13,2 %, порівняно з попереднім роком. За дослідженням Picosi наша країна посіла 15 місце серед 54 країн світу за цим показником [41].

В Білорусії оплата зросла на 13,6 %, у Польщі – на 14,9 %, в Росії – 7,5 %, в Німеччині – 1,9 % (дод. А).

В порівнянні з країнами Європи, сусідніми державами та деякими іншим співвідношення витрат і доходів українців все ж бажає кращого (дод. Б). Наприклад, у співвідношенні мінімальної зарплати і споживчого кошика, ціна якого зросла трохи більше як на 4 % у порівнянні з попереднім роком, Україна відстає. Адже, якщо в таких країнах як Австрія, Великобританія, Іспанія, Німеччина, Люксембург, Канада, Франція витрати на харчування складають в цій пропорції від 7 до 11 %, то в Україні вони становлять 42,1 %. В сусідній Польщі, куди найчастіше прямують українці в пошуку роботи такі витрати складають

15,5%. Отож, й справді, рівень економіки навіть таких близьких сусідніх країн відрізняється.

Позитивні наслідки міграції на економіку проявляються в тому, що, по-перше, заробітчани, працюючи закордоном, зменшують напругу на вітчизняному ринку праці, а по-друге – те, що вони заробляють переказується переважно своїм сім'ям, які в свою чергу, акумулюють кошти в українську економікою.

Вплив трудової міграції в економічному аспекті й справді проявляється головним чином у грошових переказах. За методикою МВФ, грошові перекази – це сума трьох компонентів:

- 1) перекази мігрантів (кошти мігрантів, які перебувають закордоном понад 1 рік);
- 2) оплата праці працівників (досить часто компанії напряму переводять гроші на рахунки найманих працівників у банках на їх батьківщині);
- 3) трансфери, пов'язані з міграцією (еквівалент вартості майна, яке мігрант транспортує під час переміщення з однієї країни в іншу; є незначним у країнах, що розвиваються) [99].

Для кращого уявлення ситуації розглянемо скільки коштів надходило від заробітчани з офіційних каналів за перші два квартали 2021 року та з яких країн найбільше.

Таблиця 2.4

Грошові перекази в Україну за перші два квартали в 2021 році за найвагомими країнами (млн. дол. США)

Країна	Надходження (млн. дол. США)	% від усіх надходжень
Канада	54	0,8
Кіпр	205	3,1
Чехія	378	5,7
Німеччина	293	4,4
Греція	99	1,5
Ізраїль	203	3,1
Італія	229	3,5
Нідерланди	100	1,5
Норвегія	24	0,4
Польща	2245	33,9
Португалія	35	0,5
Росія	353	5,3

Сінгапур	71	1,1
Іспанія	51	0,8
Швейцарія	43	0,6
Туреччина	46	0,7
ОАЕ	82	1,2
Великобританія	520	7,8
США	694	10,5
Віргінські о-ви	36	0,5
Інші країни	868	13,1
Усього	6629	100

Складено автором за: [16]

Сума всіх грошових переказів за перші два квартали 2021 року становила 6629 млн. дол. США. З них від мігрантів з Польщі надійшло 2245 млн. дол. США, з Росії – 353 млн. дол. США, з Чехії – 378 млн. дол. США. Таким чином, варто виокремити Польщу, грошові надходження з якої складають 33,9 % від усіх переказів, а також США – 10,5%, Великобританію – 7,8 %, Чехію – 5,7%, Росію – 5,3%, та Німеччину – 4,4% відповідно. Загалом саме ці держави є основними країнами-реципієнтами українських мігрантів. Найбільша кількість переказів з Польщі та Росії пояснюється близьким географічним розташуванням та легшим перетинанням кордонів внаслідок укладення двосторонніх угод між Україною та цими державами. (дод. В)

Також розглянемо у таблиці 2.5, як загалом змінювались за останні 7 років обсяги грошових переказів в Україну від мігрантів.

Таблиця 2.5

Динаміка обсягів приватних грошових трансфертів в Україну

(млн. дол. США)

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1. Оплата праці	5183	5631	6731	9137	11494	12774	11738
1.a витрати мігрантів у країні перебування	821	1313	1669	2404	2995	3203	2668
1.b податки у країні перебування	44	202	268	464	588	664	565
2. Чиста оплата праці (1. - 1.a - 1.b)	4318	4116	4794	6269	7911	8907	8505
3. Приватні трансферти	2171	2843	2741	2995	3200	3014	3475
Від робітників, що працюють за кордоном більше року	1165	1013	906	996	872	934	1163

Інші прив. Трансферти	1006	1830	1835	1999	2328	2080	2312
4.Приватні перекази (2.+3.)	6489	6959	7535	9264	11111	11921	11980
– через коррахунки банків	730	534	537	742	1075	864	958
– через міжнародні платіжні системи*	3190	2331	2345	2247	2255	2228	2694
– неформальними каналами	889	2623	3045	4426	5436	5881	4571
ВВП	131805	90615	93270	112154	130832	152868	155582
Обсяги грошових переказів у % до ВВП	4,9	7,7	8,1	8,3	8,5	7,7	7,7

Складено автором за: [17].

З таблиці можна спостерігати, що обсяги грошових переказів у відношенні до ВВП зросли у 1,5 рази у 2015 році, порівняно з 2014. Тобто, у 2014 році обсяги переказів по відношенню до ВВП становили 4,9 %, а в 2015 вже 7,7 %. Протягом наступних чотирьох років відсоток збільшувався повільніше і в 2018 році складав 8,5 % від ВВП. У 2019 році можна вже було спостерігати тенденцію на спад і в 2020 році показник залишився таким самим. Хоча сума грошових переказів і збільшилась, але в частці ВВП вона склала 7,7 %, що на 0,6 % менше ніж у попередньому, 2018 році.

Разом із вигодою від переказів, відзначається їхній негативний вплив через запуск інфляційних механізмів у країні. Адже ці кошти підвищують купівельну спроможність населення, що може спричиняти зростання цін. У разі високого імпорту в країну товари національних виробників можуть витіснитися дешевшою або якіснішою імпортною продукцією. Також, враховуючи тенденцію до придбання мігрантами житла, можна очікувати і на зростання цін у сфері нерухомості [49].

Покладаючись на грошові перекази як стабільний дохід для ВВП, варто враховувати і такі явища, які супроводжуватимуть зменшення трансферів. Наприклад, через епідемію коронавірусу, внаслідок якого закрились кордони між усіма країнами світу. Заступник голови Національного банку Дмитро Сологуб заявив, що через коронавірус обсяг грошових переказів заробітчан зменшиться на суму від \$ 500 млн до \$1 млрд. За приблизними підрахунками прем'єр-міністра Д. Шмигала, внаслідок пандемії в Україну повернулось близько двох мільйонів заробітчан. Проте, всі вони наразі не працевлаштовані, тобто безробітні. Уряд

визнає, що таке скорочення міграції зникне, як тільки відкриються кордони. Тож парламент планує запровадити програму, яка буде спрямована на те, щоб людям, які приїхали на батьківщину, було можливо взяти дешеві кредити на створення власного бізнесу [37]. Та поки що розглянемо, яку роль займають грошові перекази мігрантів серед загальних коштів, що надходять до України через інші джерела отримання.

Варто згадати й вплив пандемії, яка триває у світі з початку 2020 року. На щастя, реальні показники виявились оптимістичнішими, ніж прогнозувалося. Офіційно зареєстровані потоки грошових переказів у країнах з низьким і середнім рівнем доходу досягли 540 мільярдів доларів у 2020 році, що лише на 1,6 відсотка менше, ніж у 2019 році, де вони дорівнювали 548 мільярдам доларів [100].

Скорочення об'єму зареєстрованих грошових переказів в 2020 році виявилось набагато меншим, ніж під час світової фінансової кризи 2009 року. Тоді, вони зменшились на 4,8 відсотків. Також, грошові перекази виявились менш вагомими, аніж скорочення прямих іноземних інвестицій. В 2020 році ці інвестиції в країнах з низьким та середнім рівнями доходу (за виключенням економіки Китаю) скоротились більше ніж на 30 відсотків. В результаті, за цей відрізок часу, обсяг грошових переказів перевищив сукупний об'єм ПІІ (259 млрд. дол. США) і зарубіжну допомогу в цілях розвитку (179 млрд. дол. США) в цьому.

Бюджетні та податкові заохочення, домінування цифрових (електронних) переказів над готівковими, нелегальних шляхів переказів над легальними, а також циклічні зміни ціни на нафту і валютні курси, завдяки яким в країнах-реципієнтах економічна ситуація покращилась, відносять до основних факторів, які стимулювали стабільні надходження грошових переказів. Вважається, що реальний об'єм грошових переказів, тобто той, який включає як офіційні, так і неофіційні перекази, є насправді ще більшими. Хоча достеменно точно не можливо сказати, як ще COVID-19 вплинув на ці показники [63].

Рис. 2.5. Основні інвестиції в Україну за 2016 – 2021 рр. (млрд. дол. США)

Складено автором за: [14]; [18]; [42], [82].

Очевидною є величезна різниця між переказами трудових мігрантів та траншами МВФ чи прямими іноземними інвестиціями. Транші МВФ за 2016-2021 рр. зростали, коливаються в межах 1-2,7 млрд. дол. США; прямі інвестиції навпаки зменшились у 2017 році з 3,2 млрд. дол. США до 2,2 млрд. дол. США. Це пов'язано з недовірою інвесторів внаслідок революційного перевороту в Україні у 2014 році, воєнними діями, зміною влади та корупцією. Проте, з більш-менш стабільнішим політичним та економічним становищем прямі іноземні інвестиції відновились і в 2019 році склали 3 млрд. дол. США. В 2020 році було зафіксовано найнижчий рекорд, тоді прямі іноземні інвестиції склали -0,8 млрд. дол. США. Але за 2021 рік в Україну вже надійшло 2,8 млрд. дол. США.

Проте, навіть якщо звести разом прямі іноземні інвестиції та транші МВФ, то перекази від трудових мігрантів були більшими. У 2016 році вони становили 9,4 млрд. дол. США. А збільшуючись з кожним роком, вже в 2019 склали аж 15,8, а в 2020 – 15,1 млрд. дол. США. Такий незначний спад міг бути пов'язаний з карантинними обмеженнями як в Україні, так і за кордоном. За 2021 рік до листопада була зафіксовано 13,3 млрд. дол. США, але остаточні цифри за прогнозами повинні бути найбільшими за останні роки. Враховуючи суми

надходжень переказів з неофіційних каналів, це говорить про доцільність ефективного залучення таких коштів в економіку України.

Також, з метою дослідження впливу приватних трансфертів з-за кордону на основні макроекономічні показники України проведено дослідження (рівн. 2.1), дані для якого зібрано із Державного комітету статистики України та Національного банку за період з 2008 по 2019 рр. (дод. Г). Усі показники прологарифмовано.

$$GDP = \begin{matrix} 8.68 & +0.88 * trans & -0.81 * inf_{t-1} & -0.4 * e_{t-1} \\ (1.50) & (2.07^{***}) & (-1.38) & (-2.21^{***}) \end{matrix} \quad (2.1)$$

$$R^2 = 0.81 \quad DW = 1.73$$

де GDP – ВВП України, млн. дол. США; trans – грошові перекази працюючих за кордоном, млн. дол. (приватні трансферти); inf – індекс споживчих цін в Україні; e – середньозважений річний обмінний курс гривні до долара США.

Таким чином, результати рівняння 2.1 показали, що збільшення приватних трансфертів на 1 % призводить до збільшення ВВП України на 0,88 % з ймовірністю впливу 90 %. Дослідження також показало, що інфляція не впливає на зростання ВВП, оскільки коефіцієнт ймовірності є незначущий. Девальвація обмінного курсу на 1 % спричиняє зменшення ВВП України на 0,4 % з ймовірністю впливу 90 % та лагом в 1 рік. Показник Дарбін-Уотсон свідчить про адекватність даної моделі (перебуває в межах від 1,5 до 2,5), а R^2 – свідчить про тісноту зв'язку між показниками (0.83). Отже, емпірично доведено, що приватні трансферти позитивно впливають на економічне зростання України, тобто збільшують її ВВП.

2.3. Оцінка соціально-економічних ефектів трудової міграції для економіки України

На основі проведених досліджень доведено вагомий вплив на економіку України. Всі процеси в державі є взаємопов'язаними між собою. Покращення або погіршення одного з показників навіть, здавалось би не в суміжній галузі, призводить до мультиплікативного ефекту на інші складові життєдіяльності країни та суспільства. Звідси випливають і відповідні соціальні ефекти.

Загалом, соціально-економічна ситуація – це сукупність стану всіх галузей та сфер життя суспільства та держави. Так як Україна є більшою мірою країною-донором, аніж країною-реципієнтом, то для неї характерними є певні наслідки, що притаманні для тієї групи країн, з яких емігрує великий відсоток населення. Таким чином, в табл. 2.6 наведено основні позитивні та негативні ефекти від міграції для нашої країни, згруповані за сферами відносин.

Таблиця 2.6

Ефект міграції за сферами відносин

Сфера відносин	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Економіка	Зменшення напруженості на ринку праці; інвестування заробітчан через створення малого та середнього бізнесу в Україні	Структурні зрушення, які проявляються в браку працівників на вакансії, які закордоном оплачуються більше.
Наука та освіта	Набутий закордоном досвід; підвищення кваліфікації	«Відплив мізків», виїзд молоді, науковців, висококваліфікованих працівників
Демографічно-соціологічні	Збільшення добробуту, підвищення рівня життя членів сімей мігрантів, за рахунок отримання грошових переказів	Зменшення загальної кількості населення; «старіння нації» внаслідок виїзду переважно молоді та людей середнього віку
Фінанси	Збільшення потоку грошових переказів мігрантів	Зменшення валютно-фінансових операцій всередині країни
Податкова система	Раціоналізація та удосконалення бюджетної системи	Ухилення сплати податків (проблема подвійного оподаткування), що переважно стосується нелегальних працівників
Культура та інновації	Застосування іноземних розробок в Україні; праця закордоном розширює світогляд людей, вносить в суспільство нові європейські цінності	Зниження кількості інноваційних розробок, внаслідок виїзду освічених на кваліфікованих людей; соціально-культурні конфлікти, втрата автентичності.

Складено автором.

Отже, найбільший ефект від міграції виникає внаслідок найголовнішої причини виїзду – грошей. Саме грошові трансфери мігрантів позитивно впливають на зростання економіки України, так як займають достатню частку у ВВП. Також, як було наведено раніше, вони значно переважають прямі іноземні інвестиції та надходження від основного кредитора країни – МВФ.

Далі підвищується загальний добробут деякої частини населення. Адже заробітчани в більшості здійснюють перекази для своїх родин. Члени сімей, в свою чергу, переважно використовують кошти для задоволення власних потреб, таких як купівлі необхідного для існування майна чи нерухомості, оплаті медичних чи освітніх послуг. Дійсно батьки виїжджають закордон для того, щоб мати змогу забезпечити дітей вищою освітою.

Проте, діти залишаються без належного виховання, без достатньої моральної підтримки батьків. Часто, сім'ї можуть роками не бачити когось з рідних. Та й те, що ці кошти переважно використовуються для власного споживання, не здійснюють такого впливу на економіку, як відбулось би за умови, що кошти будуть вкладатись в розвиток підприємництва.

Взагалі, грошові трансфери доцільно контролювати через стимулювання мігрантів до надсилання їх через офіційні канали, проте це може понести за собою негативні наслідки. Стримання міграції можливе тоді, коли середня заробітна плата становитиме 300-400 дол. США, як вважає прем'єр-міністр Денис Шмигаль. Наразі вона є в два рази меншою. Якщо ж легальна міграція буде набагато вигіднішою для мігрантів внаслідок підтримки мігрантів, зменшення відсотку втрати від переказів, то можливе різке збільшення заробітчан. Якщо уявити, як з роками зростатимуть міграційні процеси, то варто очікувати ще більшого руйнування сімей, збільшення психологічного тиску для дітей заробітчан.

Ще однією проблемою є «вплив мізків». Адже науковці та вчені, освічена молодь після роботи закордоном рідко повертаються і намагаються впровадити корисні навички та набуті знання отримані закордоном в Україні. Частіше вони залишаються і працюють в найрозвинутіших країнах. Як відомо, впровадження інновацій та технологій у виробництво є рушієм економічного розвитку. Такі держави як США, Японія, Сполучене Королівство та держави ЄС вже давно зрозуміли це. Саме інтенсивний спосіб праці, збільшення торгівлі послугами, а не товарами, виготовлення готової кінцевої продукції, а не обробка сировини та виготовлення складових продукції, є шляхом до зростання економіки.

Україна теж намагається не відставати. Проте, рівень оплати та цінність таких працівників є нижчими, ніж у перелічених країнах.

Також, гострою проблемою є психологічний тиск в чужій країні і для самих заробітчанин. Часто відомі випадки конфліктів, які спровоковані через національні відмінності, політичні погляди та розбіжності в ідеологіях. Так як українські мігранти в своїй більшості працюють в Польщі, то часто можна почути історії про зневажливе ставлення роботодавця-поляка до працівника-українця. Та заради того, щоб елементарно забезпечити себе та свою сім'ю їжею та житлом, люди зважуються і на такі умови праці.

Більшою проблемою, аніж соціальний тиск закордоном, є ризики нелегальної праці. Робітники часто можуть зіткнутись із невідповідними умовами праці, понаднормовим графіком роботи, шахрайством з боку агентів та посередників з працевлаштування, обманом самого роботодавця. Захист для таких людей відсутній як з боку рідної держави, так і з боку країни-прибуття.

Зрештою легальна праця вигідна і для самої держави, адже тоді є більша ймовірність переказів через офіційні канали. Сильні та слабкі сторони української трудової міграції, а також потенційні можливості та загрози наведено у SWOT-аналізі (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

SWOT-аналіз ефектів трудової міграції для України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - зменшення тиску на внутрішньому ринку праці; - надходження приватних трансфертів в економіку, що збільшують в свою чергу ВВП країни; - скорочення безробіття власного населення за рахунок еміграції. 	<ul style="list-style-type: none"> - «відплив мізків» - незаповнена кількість вакансій висококваліфікованими працівниками; - загострення соціально-психологічного клімату; - скорочення чисельності економічно активного населення; - низька вартість послуг робочої сили; - нераціональне вкладання державних коштів у робочу силу, яка згодом мігрує.
Можливості	Загрози

<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання офіційного працевлаштування - здобуття нових професійних навичок, підвищення кваліфікації; - повернення працівників з досвідом найрозвинутіших країн; - інвестування грошових переказів в розвиток підприємництва. 	<ul style="list-style-type: none"> - торгівля людьми; - «старіння нації» - запуск інфляційних процесів внаслідок збільшення грошових переказів; - зменшення трудових ресурсів у довгостроковій перспективі, внаслідок виїзду молоді та людей середнього віку - перехід мігрантів від сезонних та тимчасових виїздів на постійне місце проживання закордоном.
--	---

Складено автором.

У всьому світі міграцію визнано інструментом розвитку, боротьби з бідністю. Загалом вона і є сукупністю багатьох цілей ООН, а саме найголовнішої мети – свободи вибору, свободи пересування і т. д. [68].

Але навіть розуміючи це, більшість країн, що розвиваються, якою є і Україна, не мають змоги зробити міграцію ефективним ключем для розвитку економіки. В нашій країні формування державної міграційної політики, як і її інституційне забезпечення, ще не завершене. Подолання проблем у міграційній сфері, використання позитивного потенціалу міграції потребують удосконалення національного міграційного законодавства, створення належних адміністративних органів з його виконання, розвитку міжнародного співробітництва у відповідній сфері.

Висновки до розділу 2

Таким чином, у всьому світі спостерігається тенденція до зростання кількості мігрантів, яка навряд чи знизиться. Змінюватись можуть тільки напрями потоків і т. д. Наприклад, з 2014 сильно зменшилось число осіб, що виїжджали до Росії, що викликано політичними та національними факторами. Проте, зросла частка мігрантів серед населення. В нашій країні це викликано високою смертністю, низькою народжуваністю, і звісно ж міграцією.

Проте, Україна в деякій мірі є і країною-реципієнтом. Хоча й небагато, але до нас приїжджають працювати заробітчани з таких країн як Казахстан, Білорусь, Молдова, Росія та Узбекистан.

Безвізовий режим не став гострою проблемою в збільшенні кількості емігрантів, проте, за рахунок цього на 11% збільшилась кількість нелегальних працюючих.

Іншими проблемами, які створює міграція є руйнування сімей заробітчак, народжуваність дітей нашими громадянами закордоном. Також українці часто є беззахисними закордоном, піддаються психологічному тиску, весь час перебувають в стресі, адже стикаються з нешанобливим ставлення роботодавців, часто не отримують заробітної плати.

Болючою проблемою є «відтік інтелекту». Зважаючи на те, що всі найрозвинутіші країни приділяють освіті та науці велику увагу, всіляко підтримують вчених та науковців, то очевидно, що це є дієвим у загальному зростанні добробуту держави. Проте, поки в Україні низькі заробітні плати, багато вчених та молоді виїжджають за кордон, продають там свої проекти та втілюють ідеї.

Звісно, міграція створює і позитивні ефекти. Сюди відноситься, наприклад, те, що мігранти здійснюють грошові перекази, які потім, як було доведено, впливають на ВВП України. Вони є значно більшими, ніж транші МВФ та прямі іноземні інвестиції. За дослідженням, збільшення суми переказів трудових мігрантів (приватних переказів) на 1 % збільшує розмір ВВП на 0,7 %. Найбільший обсяг цих переказів надходив у 2020 році з таких країн як Польща, Росія, Чехія, США, Великобританія, Італія.

Також, покладаючись на приватні перекази мігрантів як на стабільний дохід країни, необхідно враховувати можливі загрози. Наприклад, закриті кордони з основними країнами-призначення мігрантів, так як це було спричинено пандемією на початку весни 2020 року.

Такими чином, економічне зростання України – є найефективнішим способом подолання міграції. Адже тоді зростатимуть заробітні плати, які є найголовнішою причиною виїзду громадян.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективи розвитку міжнародного переміщення трудових ресурсів в Україні

Еміграція українців набуває обертів в зв'язку з інтеграцією держави зі світом, що насамперед проявляється у щораз тісніших контактах з Європою, спрощеному перетині кордонів, а також нижчим, ніж в розвинутих країнах, соціально-економічний розвитком.

Для того, щоб визначити конкретні перспективи розвитку міграції, необхідно проаналізувати стан цього явища в Україні. Згідно з даними ООН [90] та Держстату України [18] за останні 10 років спостерігалася негативна динаміка популяції, що відображено на рис. 3.1.

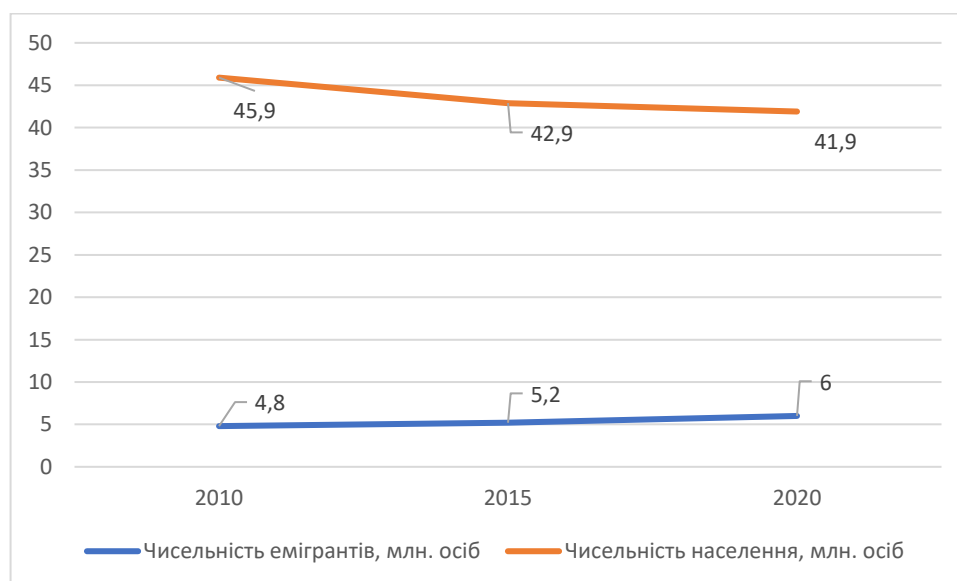

Рис. 3.1. Динаміка кількості емігрантів та кількості населення з 2010 по 2020 рік, млн. осіб

Складено автором. За: [18]; [90].

Тобто, кількість населення зменшується, а крива з кількістю мігрантів залишається більш-менш стабільною. Заходів, які б сприяли збільшенню кількості населення, поки що недостатньо.

Для цього уряд, як зазначає економіст О. Охріменко, повинен спростити систему отримання громадянства для залучення іммігрантів, намагатись знизити рівень смертності, покращивши медичне обслуговування, та сприяти розвитку малих та середніх міст [71].

Разом з цим, поки швидкий прогрес розвитку економіки, нажаль, не спостерігається, тому той факт, що мігранти повернуться і перестануть виїжджати так масово теж є малоімовірним.

Д. Дубілет 23 січня 2020 р. опублікував презентацію експериментального розрахунку «Оцінки чисельності наявного населення». За цими підрахунками, кількість населення України складає 37,2 млн, а не 42,1 млн [60].

Проте, Український Центр Суспільних даних оскаржив метод розрахунку міністерством [58].

Єдиним шляхом вони вважають реальний перепис населення, який проводився в незалежній Україні один раз, в 2000-му році. Це дасть змогу реальніше оцінити проблему міграції, та вирішити міри жорсткості впровадження законів та заходів, спрямованих на подолання масового виїзду громадян.

Але є й позитивні зрушення. В Україні спільно з компанією Apple нарешті проведуть перепис населення в 2023 році. Про це 30 листопада заявив президент України Володимир Зеленський. Україна стане другою такою країною в світі, яка здійснить перепис разом з цією компанією.

Отже, щоб визначити сценарії розвитку міграційної ситуації, варто розділити людей, що мігрують з України на тих, хто виїжджає тільки за пошуком роботи, тих, хто хоче отримати освіту за кордоном, та людей, що прагнуть возз'єднання з родиною. Відповідно до кожної з цих груп мігрантів, необхідно визначити їхні найголовніші передумови виїзду, а потім виправляти недоліки національної політики країни. Наприклад, молодь, що виїжджає для здобуття освіти, аналізує економічну ситуацію країни і не вбачає перспектив до здобуття високооплачуваної роботи в Україні. Для них важливіше мати європейський диплом, адже деякі в подальшому планують емігрувати, і таким чином, розпочинають з навчання, щоб залишитися в певній країні.

Тим часом, в сусідній Польщі, з 1 серпня 2019 р. скасували податок на доходи для працівників, віком до двадцяти шести років [119].

Взагалі, Польща сьогодні є країною з найбільшою кількістю українських студентів – даються взнаки територіальна близькість, схожість мов, розмаїття програм для студентів та невисока вартість навчання і проживання порівняно з іншими країнами ЄС.

Перетворення освітньої міграції на постійну є загрозою для України. Європейські заклади освіти видають гранти на освіту та спрощують вступний процес в той час, коли в Україні, освіта у ВНЗ щороку дорожчає, а якість навчання знижується. Більшість молоді не влаштовується за роботою по своїй спеціальності, так як немає достатніх, а деколи жодних знань з своєї професії.

Так, в Україні функціонують спеціальні агентства, які допомагають абітурієнтам з виготовлення необхідних документів, також консультуючи їх з будь-яких питань. Загальна чисельність молоді у віці 15 – 24 років (за статистикою Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. Птухи НАН України) дуже мала і за останні п'ять років вона стабільно зменшується: з 38,4 % в 2014 році до 33,7 % у 2018-му [31].

Враховуючи це, наша держава повинна впроваджувати освітні реформи, які б «підтягнули» рівень освіти до європейського.

Якщо говорити про решту трудових мігрантів, то проблемою є те, що більшість з них перебувають в інших країнах нелегально. Для подолання цього явища корисно буде створити більше агентств з працевлаштування закордоном, які мають ліцензію на ведення такої діяльності. Також, важлива співпраця держав через укладання угод, що були б спрямовані на запобігання неофіційного працевлаштування мігрантів через сумнівних посередників.

Варто відзначити і те, що Україна є ще й країною-реципієнтом. Так, станом на кінець 2020 року, в Україні серед кількості іммігрантів проживало близько 3 тисяч біженців та осіб, які потребують захисту. Окрім того, ще близько шести тисяч осіб очікували на результати розгляду заяв про надання притулку Міграційною службою України.

Пабло Матеу, представник Управління Верховного Комісара у справах Біженців ООН в Україні відзначає, що це великий крок для створення позитивного іміджу міжнародної діяльності України, незважаючи на те, що наша держава почала діяти в цьому напрямку нещодавно [11].

Проте, можливостей для успішної інтеграції біженців в українське суспільство недостатньо, що пояснюється проблемами, які існують в Україні, а також безуспішними діями для підтримки та забезпечення добробуту власних громадян, непристосованим законодавством. Для цього необхідно насамперед надати доступ до безкоштовної невідкладної медичної допомоги для біженців, спростити доступ до ринку праці, запровадити необхідні соціальні програми. Таким чином, це створить позитивний ефект для перспектив швидшої асоціації з ЄС.

Як вже згадувалось у п. 1.1, прагнення мігрантів обумовлюються різними причинами, що між собою можуть бути і взаємозалежними. Тобто, освітні, екологічні та інші фактори-відштовхування безпосередньо пов'язані з економічним становищем держави. Адже в залежності від економічного розвитку країни, на тому ж рівні буде знаходитися рівень освіти, медичного обслуговування, рівень зарплат і т. д., що визначають загальний добробут населення. Загалом, для кращого розуміння того, на якому щаблі розвитку знаходиться Україна та яка ситуація в інших країнах світу, варто звернути увагу на величину показника ІЛР.

Індекс людського розвитку (ІЛР) –це підсумковий показник для оцінювання довгострокового прогресу в трьох основних площинах людського розвитку: довготривале та здорове життя, доступ до знань і гідний рівень життя [68].

У таблиці 3.1 наведено дані з Аналітичної записки про Україну з Доповіді ООН про стан людського розвитку за період з 1995 до 2019 року. В таблиці вказано очікувану тривалість життя при народженні, очікувану та середню кількість років навчання, ВВП на душу населення та значення ІЛР.

Таблиця 3.1

Тенденції ІЛР України, розраховані на базі послідовної серії часових даних і нових цільових показників

	Очікувана тривалість життя при народженні	Очікувана кількість років навчання	Середня кількість років навчання	ВВП на душу населення	Значення ІЛР
1995	67,9	12,2	10	4,993	0,664
2000	67,3	13	10,7	4,665	0,671
2005	67,5	14,6	11,2	7,207	0,715
2010	69,4	14,8	11,3	7,715	0,732
2015	71,5	14,9	11,3	7,373	0,742
2016	71,7	15,1	11,3	7,601	0,746
2017	71,8	15,1	11,3	7,67	0,747
2018	72	15,1	11,3	7,994	0,75
2019	72,1	15,1	11,4	13,216	0,78

Складено автором за: [68].

У 2018 році Україна посіла 88-е місце зі 189 країн і територій, а вже в 2019 зайняла 74. Так, з 1995 року очікувана тривалість життя збільшилась від 67,9 років до 72,1 років. Середня кількість років навчання зросла з 10 до 11,4 років. Взагалі ІРЛ, що складає 0,779 дозволяє віднести Україну до високої категорії людського розвитку, але значення все таки є нижчим за середнє для країн Європи та Центральної Азії [20].

Знову ж таки Польща, яка в 90-х роках відчула таку саму кризу, як Україна та на сьогодні “приваблює” значну кількість українських мігрантів, має набагато вищий рівень ІЛР (рис. 3.2).

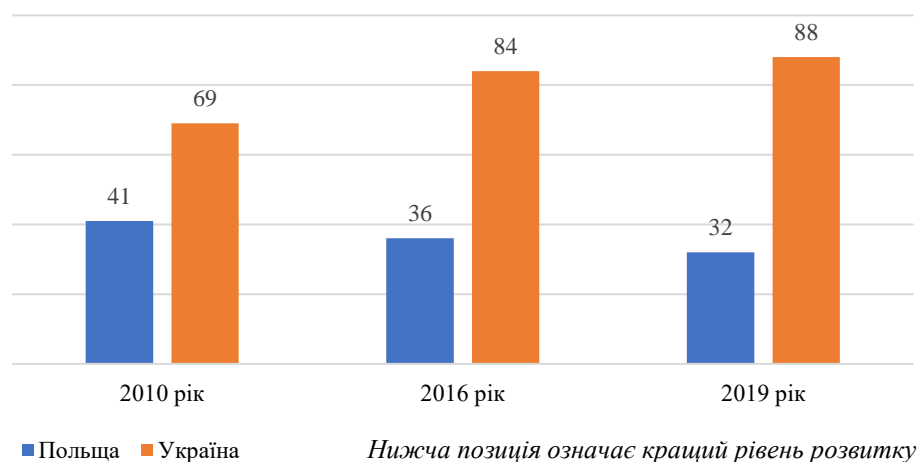

Рис.3.2. Рейтингові місця України та Польщі в списку країн за ІЛР

Складено автором за: [53]

Якщо в порівнянні з темпами розвинутих країн показники ефективності життя в Україні будуть знижуватися, чи навіть залишатися такими ж, то щороку економіка буде зазнавати втрат, а еміграція – збільшуватись. Мультиплікативний ефект розвитку країни веде до скорочення середнього класу, що призводить до збільшення населення з низькими доходами, високого рівня неофіційної та нестабільної зайнятості, проблем соціального захисту, еміграції висококваліфікованої молоді, студентів [67].

Сьогодні потрібна злагоджена робота усіх гілок влади та її структурних підрозділів. Проте, як вже зазначалося, основним мотивом міграції є заробітна плата. Щоб середній рівень оплати праці в Україні збільшився, потрібен ряд заходів. Також варто встановити ширше фінансування освіти, культури та приділити більше уваги інноваційному розвитку технологій, що є тенденцією у світі серед високорозвинутих країн.

Якщо ж основні показники прогресу економічного розвитку не покращяться, коли розглядати їх у довгостроковій перспективі, то можливий песимістичний сценарій розвитку міграційних подій для України. Молодь, сезонні та тимчасові працівники проявлять своє бажання проживати закордоном, що призведе до скорочення населення. До того ж, сьогодні гострою є проблема військових дій на сході України, які тягнуться ще з 2014 року.

Так, серед видатків бюджету на 2021 р. на впливові щодо міграції сектори, такі як освіта, медицина та економічна діяльність наша держава поки не спроможна виділити левову частку бюджету. (рис. 3.3). В минулих роках основна питома вага видатків бюджету взагалі спрямовувалась на оборону, а це значно “обтяжувало” бюджет, витрати якого могли б стосуватися охорони здоров'я або реалізації освітніх та культурних проєктів.

Також багато осіб мобілізувалось і продовжує мобілізуватись в зону військових дій на Сході України. А це трудові ресурси – в більшості чоловіки

молодого та середнього віку, що є одними з найвагоміших серед наявного працездатного населення.

Рис. 3.3. Частка секторів з найбільшим фінансування з держбюджету на 2021-ий рік (млрд. грн.)

Складено автором за: [42].

На 2021 рік найбільша частка державного бюджету була спрямована на соціальний захист та соціальне забезпечення – 26 %, далі на субвенції місцевим кошторисам – 14 %, трохи менше на охорону здоров'я та обслуговування державного боргу – по 13 %. Обороні та громадському порядку надали по 10 % кожній, ще 8 % на економічну діяльність, та 6 % на освіту.

Таким чином, бюджет збалансовано з дефіцитом в близько на 246 млрд грн., що є рекордно більшим в порівнянні з 2020 та 2019, де він складав 90,5 та 86 млрд грн. відповідно (табл. 3.2), а це свідчить про те, що у найближчу перспективу не варто очікувати суттєвого покращення рівня та якості життя в Україні, тобто економічні фактори для стримування міграції наразі відсутні.

Таблиця 3.2

Доходи та видатки державного бюджету 2019, 2020 та 2021 рр. (млрд. грн.)

	Доходи	Видатки	Дефіцит
2019 рік	1026,1	1112,1	-86

2020 рік	1079,5	1266,4	-90,5
2021 рік	1084,0	1320,1	-246

Складено автором за: [54].

Якщо ж спостерігатиметься оптимістичний сценарій розвитку подій, за якого підніметься економіка України, а за нею й соціальне становище населення, то можна очікувати на зупинку спочатку короткострокової (маятникової та сезонної міграції), а згодом зменшаться і масштаби виїздів за кордон з метою постійного проживання. Проте, це можливо лише за ефективної політики уряду.

Також, варто врахувати диференціацію великого міста й села. Адже якщо в місті ще є великий вибір вакансій, то в селах вони практично відсутні, саме з маленьких міст та сіл найбільше виїжджають люди. Отже, також потрібно звернути увагу на розвиток громади села, створення на місцях належної інфраструктури, місця для додаткового розвитку учнів та молоді.

З підвищенням рейтингу України, мало б місце зростання явища імміграції з країн з низьким та середнім рівнем доходів, що компенсувало б втрату від грошових переказів українських мігрантів.

3.2. Напрями впровадження європейської моделі регулювання міжнародної трудової міграції в Україні

Міграційна політика кожної окремої країни залежить від того, які цілі вона сповідує – це може бути насичення ринку праці робочою силою, збільшення демографічних показників, національна безпека або багато інших, чи їхня сукупність. Також політика міграції залежить від того, яке становище держава займає в геополітичних відносинах, хто є її основними партнерами, в яких організаціях вона бере участь, членом якого союзу вона виступає.

Сьогодні Україна намагається стати членом ЄС, проте для цього необхідно впроваджувати елементи європейської моделі регулювання міграції. Угоду про асоціацію між обома сторонами було підписано 27 червня 2014 року, згідно з якою перед нашою державою поставлено ряд заходів та реформ, які вона повинна виконати. Загалом, виокремлюється 24 розділи, кожний з яких охоплює певну

сферу відносин. Наприклад, технічні бар'єри у торгівлі, гуманітарна політика, управління державними фінансами, захист прав споживачі, сільське господарство та інші. Проте, прогрес виконання задач на 2016 рік складає 79 %, на 2017 – 60 %, на 2018 – 59 %, за 2019 – всього 38 %, 2020 – 40% [45].

Станом на 2021 рік прогрес склав всього 28%. Найгірша ситуація у таких сферах відносин як: навколишнє природне середовище та цивільний захист, фінансове співробітництво та боротьба із шахрайством, енергетика, громадське здоров'я, фінансовий сектор, транспортна інфраструктура, захист прав споживачів, а також в сфері науки та інноваційного розвитку. Ключові положення економічної частини повинні бути виконаними до 2023 року.

Раніше, в листопаді 2010 р., було створено «План дій з лібералізації візового режиму», а вже в грудні того ж року – створено Державну міграційну службу [22]. Державна міграційна служба України (ДМС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції.

Згідно з Положенням про ДМСУ, основні її завдання наступні:

- надання послуг у сферах громадянства, реєстрації місця проживання та документування фізичних осіб;
- оформлення та видача іноземцям дозволів на імміграцію в Україну, посвідок на постійне та тимчасове проживання, запрошень для отримання української візи, прийнятті рішень про видворення, притягнення до адміністративної відповідальності порушників правил перебування в державі тощо;
- розгляд заяв про надання статусу біженця, сприяння інтеграції біженців в українське суспільство;
- контроль за дотриманням законодавства у сфері міграції, моніторингу міграційної ситуації, здійсненні заходів щодо запобігання та протидії нелегальній міграції [52].

Також, в Україні діє представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ). В 2002 році наша країна ратифікувала угоду про членство. За роки роботи ця організація допомогла близько 500 тис. мігрантів, переміщених осіб, постраждалих від вимушеної міграції та ін., серед яких як українці, так і представники інших національностей [44]. З 11 червня 2017 року, нарешті, запроваджено безвізовий режим з ЄС. Це поглибило європейсько-українські відносини.

В жовтні 2021 року між ЄС та Україною було підписано угоду про єдиний авіаційний простір. Вона передбачає взаємне відкриття ринків цивільних авіаперевезень. Внаслідок цього між сторонами очікується збільшення товарообігу, туризму, обсягів інвестицій та загальних показників соціально-економічного зростання [10].

Як відомо, ЄС є одним з найбільших реципієнтів мігрантів, а саме такі країни як Німеччина, Франція, Італія та Іспанія є одними зі світових лідерів, що приймають мігрантів (рис. 3.4).

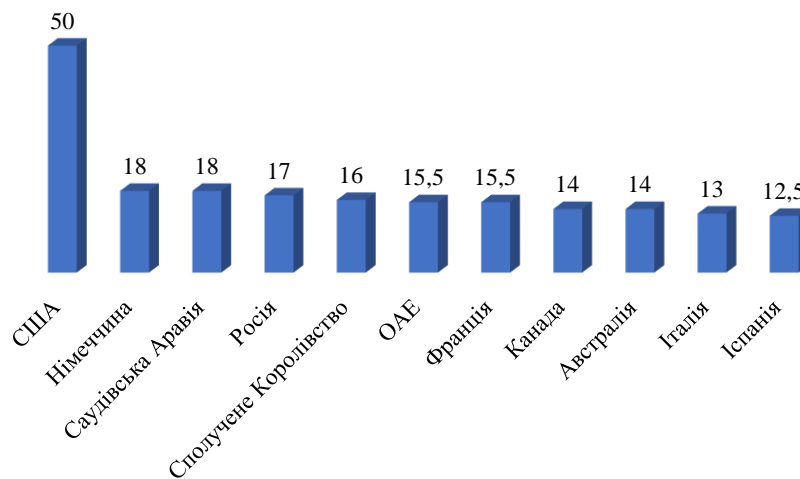

Рис. 3.4. Топ країн-реципієнтів за 2020 рік (млн. осіб)

Складено автором за [114].

Договір про Європейський Союз, Маастрихтський договір, був підписаний 1992 року і став основоположним в регулюванні міграційних процесів країн-членів. Одночасно було введено положення про «активну, беззаперечну і в дусі лояльності

та взаємної солідарності підтримку країнами-членами спільної політики Союзу». Ця ж стаття формулює основні цілі ЄС в таких напрямках:

- захист спільних цінностей, фундаментальних інтересів, незалежності та інтегрованості Союзу у відповідності з принципами Статуту ООН;
- посилення безпеки Союзу в усіх аспектах;
- збереження миру та посилення міжнародної безпеки згідно з принципами Статуту ООН, Гельсінського Заключного акту та Паризької хартії;
- підтримка міжнародного співробітництва;
- розвиток та консолідація демократії, повага прав людини та фундаментальних свобод [3].

Наступним кроком стало введення Гаазької програми у 2004 р.. Вона полягає в установі єдиної процедури надання притулку і єдиного статусу для осіб, які отримали притулок або додатковий захист [12]. А в 2009 р. був укладений Лісабонський договір. Він практично не вніс суттєвих змін до політики розширення ЄС, проте саме цей договір вважається завершальним етапом в міграційній політиці ЄС.

Найбільшою проблемою у 2015 – 2016 рр. став наплив біженців з Сирії та інших країн, де розгортались воєнні дії. Це спричинило так звану «Європейську кризу». Країни були змушені закрити кордони, посилювати прикордонний захист, що показало певну незгуртованість країн-членів ЄС. Саме солідарність в діях була єдиним шляхом вирішення цього явища, хоча згідно правил кожна країна має право самостійно приймати рішення щодо кордонів, проте існують й певні умови членства в ЄС [34].

Таким чином, бачимо, що міграція може створити проблеми навіть для найрозвинутіших країн.

Далі перейдемо до країн-донорів. Іноді дійсно важко визначити за яким шляхом здійснювати міграційну політику. Згідно з класифікації Міжнародної організації праці, існує чотири типи ведення міграційної політики для країн-донорів мігрантами (табл. 3.3).

Види міграційних політик

Назва політики	Особливості
Політика невтручання	Притаманна розвиненим країнам з великою трудовою еміграцією (Великобританія, Португалія)
Політика регулювання	Держава намагається регулювати потік емігрантів, регулюючи діяльність фірм-посередників (Індія)
Державне регулювання	Створення державних органів управління щодо міграції (сприяння міграції в країни, з якими укладено міжнародні договори, для подальшого регулювання грошових трансферів) (Філіппіни)
Державна монополія	Застосовувалась у СРСР. Компетентними в організації міграції є виключно державні органи (збереглась з певними змінами в Китаї, В'єтнамі).

Складено автором за: [1].

Отже, зважаючи на прогресування проблем еміграції в Україні варто запропонувати заходи державного регулювання, яке здійснюється за допомогою ДМСУ, про яку згадувалось вище.

Ефективні заходи для країн-донорів, в тому числі і для України такі:

- захист мігрантів від експлуаторських робіт;
- оптимізація переваг організованого працевлаштування за кордоном, створення нових потоків мігрантів з іншими країнами через міждержавні угоди, і таким чином координації грошових потоків, що було б вигідно як для працівників та працедавців, так і для обох держав;
- стримання міграції кваліфікованих трудових ресурсів, в тому числі вчених, науковців;
- посилений контроль прикордонної служби для запобігання нелегальної міграції [73].

Також важливо впроваджувати заходи, що сприяли б репатріації – повернення в країну громадян, які внаслідок різних причин опинилися на території інших держав. Явище репатріації можливе тоді, коли мігранти насамперед побачать перспективи розвитку та самореалізації в своїй країні. Завдяки поверненню людей, держава отримує кваліфікованих працівників з новими знаннями. В подальшому їм також легше працевлаштуватись, адже міжнародний

досвід та знання іноземної мови є важливою складовою резюме. Загалом, створення окремої політики репатріації буде ефективнішим тоді, коли основні країни-реципієнти зазнають економічної кризи або ж негативних суспільних коливань, несприятливих для іммігрантів різноманітних соціальних явищ [102].

Для того, щоб повернення на батьківщину було не таким стресовим, держава повинна надати мігрантам всю необхідну інформацію щодо процесу повернення, подальшого працевлаштування і т. д. Також важливою є співпраця та координація дій з діаспорами. Активну репатріаційну політику ведуть Іспанія, Ірландія та Греція. На сьогодні вони є осередками, куди прибуває багато мігрантів, а особливо, за 2015-2016, коли Греція та Іспанія приймали найбільше біженців. Покращення рівня економічного зростання дозволило країнам перейти з країн-донорів у країни-реципієнти робочої сили.

У Польщі проблема еміграції постала після приєднання до ЄС у 2004. Збільшився доступ до європейського ринку праці більш економічно-розвинутих країн, аніж Польща, насамперед до Великобританії, Ірландії, Німеччини, Нідерландів, Швеції. Сьогодні міграція поляків набула специфічного значення і стали чимось природним. Основними причинами є більша заробітна плата, бажання вивчити іноземну мову або початок професійної кар'єри [97, с. 68]. Наразі, неможливо точно оцінити кількість мігрантів, адже у європейських країнах часто не має обов'язку реєстрації громадян, що прибули з інших країн ЄС [78]. Приєднавшись до ЄС, поляки очікували на збільшення кількості ділових поїздок, більших можливостей для студентів здобути освіту за кордоном, проте зіштовхнулися з проблемою трудової міграції. Згідно з дослідженнями, з 2018 р. майже кожен четвертий поляк, а це 22 % від населення навчався чи працював в іншій країні [98].

Варто розглянути, які заходи запровадила Польща задля повернення своїх співвітчизників. Першим кроком була інформативна складова. У 2006 р. міністерство закордонних справ розробило програму «Ближче до роботи, ближче

до Польщі». Другий крок – створення у 2008 р. міжвідомчої робочої групи з питань повернення, яка розробила нову програму [95]. Ця програма передбачала наступне:

- система послуг для заробітчан (створення урядового веб-сайту; професійне навчання, консультування з питань ведення підприємницької діяльності);
- податкові канікули для мігрантів (це дало змогу повернути близько 60 тис. ос.);
- допомога в освіті для дітей мігрантів (курси польської мови або уроки з інших предметів протягом 12-ти місяців після повернення). Також відбувались зустрічі польських чиновників, які пропагували повернення на батьківщину, з представниками діаспори у країнах, куди найбільше виїжджали поляки. Особливо варто відзначити координацію дій усіх урядових організації (як державних, так і місцевих) разом з неурядовими. Значну роль варто віднести потужній інформативній кампанії.

Прикладом для України може бути і Албанія, адже вона теж є неможливою країною, проте відзначається оперативною міграційною політикою. Близько 37 000 албанців перебували за кордоном, зокрема в ЄС у 2020 році, але щорічно додому повертаються приблизно 60 тис. мігрантів. Хоча й серед них переважає частка тих, які повертаються примусово через нелегальну працю. У 2006 р. було ухвалено закон «Про еміграцію громадян Албанії з метою працевлаштування», згідно якого, мігранти можуть отримати інформацію та консультацію, допомогу в необхідних документах. Вони та їхні сім'ї звільняються від сплати податків на ввезене рухоме майно або ж інших матеріалів, необхідних для здійснення трудової діяльності. Органи влади зобов'язуються розробляти відповідні бізнес-проекти, заходи із працевлаштування, навчальні програми для мігрантів.

У 2010 р. було ухвалено «Стратегію реінтеграції громадян Албанії», які повертаються, на період 2010–2015 рр., що було однією з умов отримання безвізового режиму з ЄС. Основна умова полягала у забезпеченні для них усіх соціальних програм, які існують в Албанії, а не створення окремих специфічних послуг для мігрантів, окрім жертв насильницької експлуатації людьми і представників ромської національності [107].

Для створення умов, що сприятимуть поверненню в Україну громадян, які працюють за кордоном, та збереженню трудового потенціалу держави, Міністерством соціальної політики України було розроблено “План заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей”, що затверджено розпорядженням Уряду від 12.04.2017 № 257. Реалізація зазначеного Плану спрямована на посилення уваги до міграційних проблем, об'єднання державних органів і суспільства з метою їх розв'язання та забезпечення взаємозв'язку політики зайнятості з принципами державної міграційної політики; консолідацію зусиль державних органів щодо створення умов для повернення громадян України, які працюють за кордоном [35].

Україна також запровадила деякі міри. Сюди відносяться закони «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [27], «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (введення субсидіарних форм захисту шукачів притулку) [23].

Важливим кроком стало ухвалення закону «Про Єдиний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» [24]. Це започаткувало впровадження біометричних закордонних паспортів за міжнародними стандартами. За допомогою таких електронних носіїв можна точніше вести облік мігрантів, а також регулювати нелегальні потоки працівників.

Закон України «Про зайнятість населення», в якому вперше подано визначення трудової міграції в Україні, було видано 2012 року. За ним, єдина інформаційно-аналітична система центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, функціонує для наступного:

- 1) інформаційної підтримки реалізації державної політики у сфері зайнятості населення;

- 2) створення цілісної системи інформаційної взаємодії державних органів влади, що здійснюють заходи щодо сприяння зайнятості населення;

3) проведення моніторингу ринку праці, аналізу попиту та пропонування робочої сили;

4) забезпечення виконання центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, покладених на нього функцій та завдань [25].

Після цього закону і дотепер ще вносилось безліч поправок. Але загалом, можна вважати, що саме План дій з лібералізації візового режиму став поштовхом до удосконалення міграційної політики України. А сьогодні, основним планом, який включає в собі елементи європейської моделі регулювання міграції і сприяє інтеграції України до ЄС є «Стратегія державної міграційної політики України до 2025 року» ухвалена 12 липня 2017 року [57]. В ній зазначаються як існуючі проблеми, так і методи, через які можливо врегулювати міграцію.

Конкретні питання, які необхідно врегулювати в Україні такі:

1) відсутність державної підтримки та конструктивної співпраці в забезпеченні реалізації інтересів України за кордоном (насамперед стосується висококваліфікованих українців, що працюють за кордоном);

2) покращене сприяння розвитку міжнародних торгово-економічних та культурних зв'язків;

3) подолання наслідків антитерористичної операції та війни на Сході України;

4) недостатня увага до внутрішньої міграції, що може в багатьох випадках слугувати альтернативною зовнішньої;

5) створення програми заохочення репатріації українців;

6) створення системи залучення закордонних висококваліфікованих спеціалістів, здатних сприяти економічному розвитку України;

7) сприяння інтеграції мігрантів (поки такі програми створені тільки для біженців та осіб, що потребують захисту, а результати таких програм незначні);

8) курс на залучення іммігрантів, насамперед через тісніші відносини з ЄС, запобігання різних проявів дискримінацій та ксенофобії. Регулювання за

виконанням таких дій покладено в першу чергу на Державну Міграційну Службу України, про яку йшлося раніше.

3.3. Рекомендації щодо залучення міжнародних трансферів мігрантів в економіку України

Грошові перекази мігрантів є позитивним наслідком міграції (хоча й підрахувати кількість мігрантів важко, щоб краще оцінити вплив трансферів). Ще складніше порівняти їх в розрізі країн, адже кожна використовує власну методологію з визначенням термінів міграції і т. д. Наприклад, дані Державної міграційної служби, на які опирається Державна служба статистики України, не дозволяють виділити тимчасових трудових мігрантів з-поміж туристів. Звіти Міжнародної організації з міграції також є дещо суб'єктивними, оскільки базуються на опитуваннях домогосподарств, і т. д. [28].

Важливо згадати і таку проблему, що в більшості випадків перекази здійснюються неформальними каналами, наприклад передача грошей через знайомих, друзів, водіїв і т. д. Це підтверджують дані Національного банку України за 2019 рік (рис. 3.5).

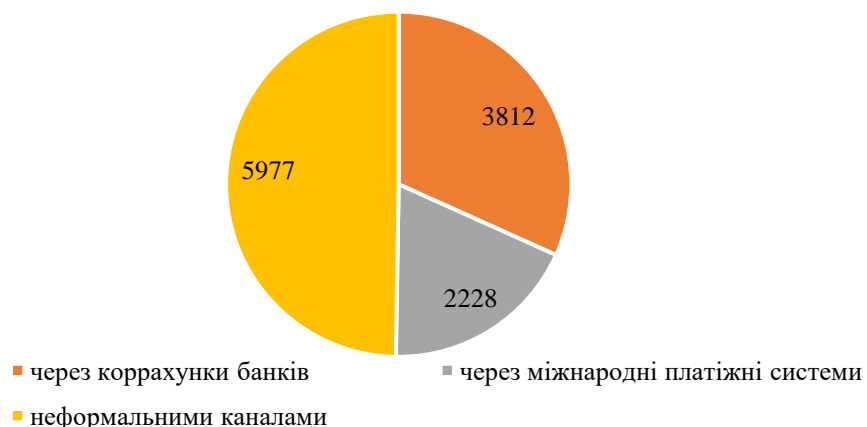

Рис. 3.5. Грошові перекази в Україну в 2019 році за шляхами перерахування (млн. дол. США)

Складено автором за: [15].

Згідно рисунку можна побачити, що близько половини переказів надходять через неформальні канали. Проте, якщо відстежити звідки найбільше надходить коштів, то варто таким чином приділити увагу розвитку міжнародних контактів саме з цими державами, щоб мати змогу краще контролювати міжнародні трансфери.

Повчальним є досвід таких країн як Туреччина, Ізраїль, Португалія, Південна Корея та Ірландія, які реалізували вдалі заходи для повернення своїх мігрантів через створення стимулів для залучення їхніх переказів ще у 60-90-х рр. минулого століття, і цим збільшили доходи до фінансових ресурсів, що, у свою чергу, призвело до збільшення іноземних інвестицій. Природньо, що спершу перекази мають споживчий характер, що на даний момент спостерігається в Україні також, адже мігранти витрачають кошти переважно на придбання нерухомості, авто та ін. Але на прикладі цих країн стало очевидно, що у перспективі перекази набувають інвестиційного характеру. Для цього потрібно спочатку заохотити діаспору «вкласти гроші в країну», а потім ця ж діаспора «підтягує» іноземних інвесторів для розширення припливу інвестицій

А. Гайдуцький спрогнозував, що реалізація цієї стратегії збільшить обсяги переказів до 20 млрд дол. на рік, що, звісно позитивно вплине на ВВП України. Тобто, коли в українців з'явиться мотивація до того, щоб переказувати зароблені кошти через офіційні канали і вони побачать результат такого інвестування, тоді це може стати підґрунтям до того, щоб вони повернулись на батьківщину [64]. Але наразі, через небажання сплачувати податки з зароблених коштів, мігранти намагають будь-якими способами уникнути цього.

Крім того, можуть зрости й іноземні інвестиції. Нижче на рис. 3.6 наведені дані по грошових переказах і їх порівняння з іноземними інвестиціями за 2013, 2015, 2017 та 2019 рр. А також наведено результат прогнозування на 2023 рік.

Держава, в свою чергу, повинна запроваджувати необхідні заходи, приділяючи увагу багатьом деталям та тонкощам. Також важливо, щоб ці кошти рівномірно розподілялися між регіонами та найперспективнішими галузями економіки.

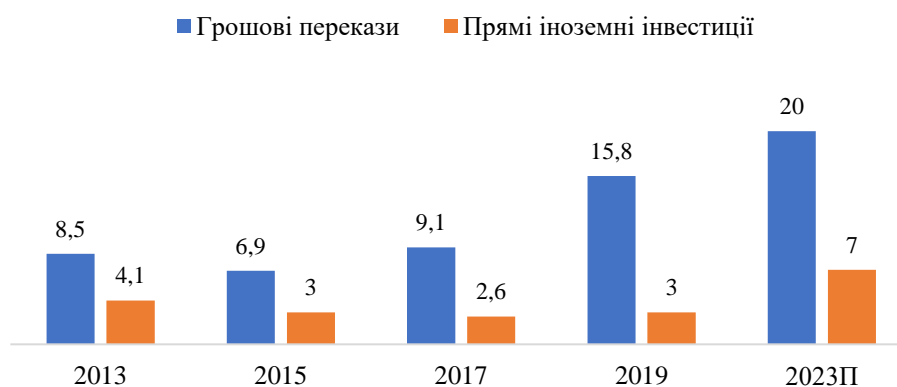

Рис. 3.6. Динаміка грошових переказів та ПІІ, млрд. дол. США

Складено автором за: [64]

Бачимо, що за 2015 р. в порівнянні до 2015 р. сума грошових переказів та ПІІ зменшилась з 8,5 млрд. дол. США до 6,9 млрд. дол. США та з 4,1 млрд. дол. США до 3 млрд. дол. США, що пов'язано з розгортанням революційних подій на Майдані, та початком війни на Сході. З кожним наступним роком коштів надходило все більше. Тенденція до зростання очікується і в подальшому.

Отже, як саме країна може регулювати ці грошові перекази, створюючи ефективний результат на економіку. Найперше, причиною більшості передач та переказів через неформальні канали відбуваються через великі трансакційні витрати, що часто перевищують 20 % всієї заробленої суми – саме вони складають найбільшу частку в переказах [51].

Політика в Україні, яка буде спрямована на повне використання потенціалу грошових переказів, може відбутися через наступні дії та заходи уряду:

- створення позитивного іміджу банківського сектору та української влади загалом задля більшої довіри людей;
- стимулювання НБУ комерційних банків, які на основі доказів переказів з-за кордону, через історію платежів, будуть видавати таким особам кредити за зниженою ставкою, пільги в кредитуванні на споживчі кредити (напр., купівля нерухомості), відкриття малого чи середнього бізнесу;
- створення кореспондентських рахунків закордоном (насамперед в країнах, куди найчастіше емігрують Українці);

- нівелювання податку на перекази;
- створення пільг для мігрантів, які вкладають зароблені закордоном кошти у власну справу, сприяючи таким чином розвитку підприємництва;
- скасування або значне обмеження мита на ввіз інструментів або іншого обладнання і т. д., яке ввозиться з метою створення або задля функціонування власної справи;
- створення інформаційних джерел (агентств, урядових сайтів з детальною інформацією чи консультуванням про започаткування бізнесу, систему оподаткування і т. д.);
- створення системи рівномірного розподілу між регіонами, заохочення до започаткування власної справи в найприбутковіших для України галузях, або в тих сферах, які потребують розвитку [65].

Ефективною вважається співпраця місцевих органів влади із фінансовими суб'єктами. Все більше банків та інших фінансових установ пропонують на ринку продукти, які максимально враховують потреби мігрантів, передбачають зменшення витрат, підвищення прибутковості та доступності. Вони включають в себе такі інструменти, як грошові перекази, мікrokредитування, програми заощаджень і страхові поліси [28].

Великий потенціал має поштова система. Поштово-ощадні установи активно залучаються до надання послуг з грошових переказів мігрантів в країнах Азії та Латинської Америки. Прикладом може слугувати позитивний досвід Бразилії. За підтримки Центрального банку Бразилії, який дав згоду на нормативно-законодавчі зміни, які дозволили Національному поштовому оператору стати кореспондентом одного з найбільших банків Бразилії "Bradesco", було запроваджено дешеві послуги грошових переказів, а також інші послуги з відкриття та обслуговування рахунків мігрантів. Так, було відкрито понад 3 млн рахунків через 5 тис. поштових відділень, що удвічі більше існуючої філіальної мережі банку [108].

Фінансова грамотність є теж важливою. Адже часто мігранти і члени їх сімей не спроможні зробити вибір ефективного вкладення коштів. Це відбувається через

необізнаність із усіма варіантами можливих грошових переказів. Підвищення обізнаності за допомогою комунікації та фінансової підготовки дає можливість мігрантам зробити усвідомлений вибір про те, як перевести гроші зі споживчих витрат на інвестиційні вкладення. Тож доцільно проводити спеціальні тренінги, де спікерами можуть виступати представники банківської сфери або ж місцевого самоврядування.

Позитивним для нашої держави буде досвід країн Латинської Америки, де кількість асоціацій мігрантів з кожним роком збільшується. Мігранти з Домініканської Республіки, Гватемали, Гаїті, Мексики та Сальвадору створили асоціації у США, щоб об'єднати свої фінансові ресурси у фонди, кошти яких використовуються для поліпшення стану економіки та соціального забезпечення у рідних містах та селах [81].

Також ефективним прикладом залучення приватних трансфертів для України можуть слугувати Філіппіни. Через військово-сепаратистський конфлікт на острові Мінданао уряд не був спроможний залучити іноземний капітал. Паралельно зростав дефіцит платіжного балансу. Тому було змінено стратегію розвитку економіки. Влада переорієнтувала її основним чином на перекази та інвестиції філіппінських мігрантів [64].

Ще до 1990-х років країна встигла реалізувати спеціальну міграційну політику, що включала такі три складові:

- 1) здійснення підготовчо-просвітницької роботи;
- 2) розвиток системи фінансово-банківських послуг;
- 3) створення інвестиційно-страхової інфраструктури.

Завдяки грошовим переказам Центробанк Філіппін зумів накопичити значні золотовалютні резерви (країна навіть стала кредитором МВФ).

Якщо узагальнити заходи, які б стимулювали інвестування коштів мігрантами, здійснених через офіційні канали, то можна виділити такі напрями:

- досконалість фінансових інструментів для мігрантів;
- фінансова грамотність мігрантів та їхніх сімей;

- створення державою стимулів для мігрантів до вкладень в підприємницьку діяльність;
- підтримка та захист державою малого бізнесу мігрантів.

Таким чином, беззаперечною є доцільність більшого залучення грошових переказів мігрантів в економіку через офіційні канали. Опираючись на зарубіжний досвід та методи коригування фінансової системи, наш уряд повинен оперативно створити відповідне законодавче підґрунтя, обрати найвідповідніші до нашої держави заходи, та розробити план дій.

3.4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях

Стратегічним завданням, яке покладене як на державу, так і на бізнес, являється забезпечення таких умов праці, які не нашкодять здоров'ю людини. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, уряд своїм розпорядженням від 12 грудня 2018 р. № 989-р схвалив Концепцію реформування системи управління охороною праці в Україні і затвердив План заходів щодо її реалізації [56].

Концепція є підґрунтям для інновацій в державній системі управління безпекою та гігієною праці. Вона сформована на засадах запобігання ризикам на виробництві, а також створена для більшого сприяння комфортних умов праці. Коли ця Концепція буде виконана належним чином, тобі буде забезпечено стовідсоткову імплементацію в національне законодавство норм Директиви Ради № 89/391/ЄЕС від 12 червня 1989 р. про впровадження заходів для заохочення вдосконалень у сфері безпеки та охорони здоров'я працівників під час роботи відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [19].

Створення такого підходу, який буде враховувати майбутні ризики, в свою чергу призведе до ратифікації Україною Конвенції № 187 про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці, підписаної 15 червня 2006 р. [33].

Головними засадами Конвенції є:

- Чітке окреслення виробничих небезпек та оцінка ризиків;
- знешкодження виробничих ризиків чи небезпек у місцях їх виникнення;
- сприяння поширенню національної культури профілактики у сфері безпеки та гігієни праці.

Взагалі, саме роботодавці несуть відповідальність за безпеку працівників в усіх сферах, пов'язаних з місцем роботи. Роботодавці повинні постійно займатись моніторингом обставин, змін на підприємстві/установі, в навколишньому середовищі, швидко створювати план дій та вживати заходів задля його виконання. Ці заходи сприятимуть покращенню умов праці на національному рівні.

Враховуючи високий рівень соціально-економічного розвитку країн ЄС та інших, варто переймати їх досвід у веденні організацією безпеки на місцях праці. Співпраця з міжнародними інституціями дозволить швидше запровадити якісне управління на установах/підприємствах, а також допоможе здійснювати контроль на місцевому рівні. Ще важливо зрозуміти, як функціонує підприємство/установа залежно від галузі, і порівнювати її стан з аналогічними галузями в інших країнах.

Також завжди необхідно враховувати та дослухатись до думки самих працівників або їх представників. Для цього доцільно проводити семінари, конференції, наради тощо, де будуть зібрані які керівники, так і представники робочих спеціальностей.

Звісно, запроваджуючи новизну у сфері охорони праці, варто врахувати, що не завжди легко буде ввести зміни. Тож необхідно передбачити, які ризики це може за собою понести. Наприклад, можна скласти таблицю SWOT- аналізу, яка дозволить краще спрогнозувати майбутні ризики та передчасно вказати як найшвидше їх можна буде усунути.

Нова система щодо заохочення і поліпшення праці має бути орієнтована найперше на інтереси людини, її навчання, розвитку. Не варто забувати про

стрімкий розвиток технологій у світі, цифровізації, яка, в деяких випадках, допоможе уникнути можливих небезпек та травматизації.

Щороку кількість професійно-підготовленої молоді зростає, але багато з них не можуть знайти відповідне місце праці і змушені виїжджати закордон. Особливо в країні Європи, де система безпеки заходу праці, зокрема на стратегічно важливих для держави підприємствах, є в рази кращою, ніж на Україні. Тож вибір випускників стає очевидним. А забезпечення належних умов праці певним чином допоможе стримати відтік кваліфікованих кадрів закордон. Адже саме молодь є трудовим потенціалом України, її майбутнім. Право на гідні умови праці, за Конституцією України, мають мати всі громадяни без виключення [38].

Сфера трудових відносин, безпека та гігієна праці, зайнятість населення є дуже чутливою. Уряд почав активніше співпрацювати щодо цього питання з МОП (Міжнародною організацією праці), що знову ж таки здійснюється за сприяння ЄС. Отже, головним питання є задекларована праця. Адже цю проблему теж можна віднести до безпеки праці.

Проект вивчає конкретніше такі питання як незадекларована праця, інспекція праці, безпека і здоров'я на робочому місці, трудові відносини в колективі, та безпосередньо між керівником та працівником.

Так як говорилося в попередніх пунктах розділу та інших розділах, нелегальна праця становить проблему для статистики. Не виключенням є і тіньова зайнятість в Україні.

Неоформлені працівники не мають прав на безпечні умови праці, що є глибоким порушенням трудових відносин, а працедавці, в свою чергу дозволяють нехтувати правилами гігієни на роботі а також зневажати інтереси працівників.

Та найвагоміші корективи в сфері праці та працевлаштування вніс COVID-19. 11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про пандемію внаслідок спалаху коронавірусної інфекції. Того самого дня постановою КМУ від 11.03.2020 № 211 в Україні було запроваджено карантинні заходи. До теперішнього дня уряд то посилював то послаблював такі заходи [55]. Взагальному такі дії були спрямовані в більшості на уникнення скупчень людей. Найбільше

обмежень припало на заклади громадського харчування, ТРЦ, навчальні заклади, масово-культурні центри (театри, кінотеатри, спортивні зали та ін.), громадський транспорт та пасажирські перевезення.

Там, де це можливо, було запроваджено дистанційну форму роботи/навчання. Але особливо необхідно звертати уваги на місця, в яких віддалена праця/навчання нереальні. Роботодавці повинні забезпечувати якомога надійніше та безпечніше робоче місце, створювати дистанцію між людьми і т.д..

Якщо говорити про технічний напрям, то на керівників покладено такі завдання, яких вони не можуть ухилитись, відповідно до доручень Кабінету Міністрів:

- запровадження профілактичних заходів щодо виникнення та розповсюдження хвороби, інформативно-консультаційна робота серед працівників щодо запобігання вірусу, правил особистої гігієни.
- обмежити або відкласти, перенести, провести дистанційно наради чи інші зібрання за участю колективу
- контроль користування засобами індивідуального захисту
- періодичне проведення дезінфекції приміщень
- обов'язкова звітність про інфікування працівників.
- визначення відповідальних осіб за виконання вищезазначеного доручення.

Також необхідно через засоби електронного зв'язку інформувати працівників Державної Міграційної Служби про перебіг вірусу та правила карантинних обмежень, яка оприлюднюється місцевими органами самоврядування.

Проте, керівник, окрім створення умов для безпеки здоров'я своїх працівників, повинен намагатись забезпечувати безперебійну роботу ДМС, яка відіграє важливу роль для громадян та держави, шляхом заохочування щодо дистанційної роботи.

Окремими завданнями, які покладаються на керівників апарату ДМС є:

- забезпечення виплат у період тимчасової непрацездатності, виплати допомоги у зв'язку з хворобою працівників ДМС;

- затвердження графіку чергування працівників апарату ДМС в рамках взаємодії з робочою групою координаційного штабу органів системи МВС та забезпечення щоденного звітування про виконання постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 “Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2”;
- на період карантину, особливо в місцях з «червоною» та «оранжевою» зонами, уникати відряджень працівників чи інших поїздок, наприклад з метою навчання;
- у разі загострення ситуації необхідно надати проїзні документи працівникам ДМС;
- організувати безперебійний зв'язок між працівниками, які працюють виключно вдома, а також між працівниками, які працюють вдома, та їхніми колегами, які працюють безпосередньо на робочому місці;
- забезпечити персоналу, який здійснює чергування на робочому місці або виконує функції безпосередньо на робочому місці, наявність елементарних засобів дезінфекції та гігієни (мило з водою, антисептики);
- встановлення в конкретних місцях антисептичних засобів з дозаторами, регулярне їх наповнення чи оновлення;
- будь-яка робоча поверхня має бути продезінфікована в кінці чи перед початком нової зміни;
- забезпечення соціальної дистанції між працівниками;
- забезпечення працівників ДМС захисними масками чи респіраторами.

Порядок дій у разі виявлення підозри на COVID-19 та підтверджених випадків.

Якщо у працівника виникли нежить, кашель, або інші можливі підозри на COVID-19, то необхідно повідомити про це керівника, залишатись вдома, звернутись до лікаря та дотримуватись його вказівок.

Якщо на робочому місці різко погіршилось здоров'я (висока температура, затруднене дихання), працівник негайно має повідомити про це керівника та дотримуватись рекомендацій МОЗ.

Окремі правила роботи ДМСУ під час карантину.

- опрацювання письмових, електронних звернень громадян, звернень громадян на телефони «гарячих ліній» та офіційні сторінки у соціальні мережі Facebook, призупинивши особливий прийом громадян керівництвом ДМС;
- широке залучення засобів електронного/цифрового зв'язку для проведення консультацій іноземців та осіб без громадянства підрозділами територіальних органів ДМС з питань шукачів захисту та соціальної інтеграції, з питань тимчасового та постійного проживання іноземців та осіб без громадянства, міграційного контролю протидії нелегальній міграції та реадмісії;
- розміщення повідомлень “Коронавірус: профілактика інфікування і поширення”, “Коронавірус. ВООЗ рекомендує дотримуватися звичайних заходів обережності”;

Задля зменшення кількості громадян в приміщення ДМС:

- рекомендувати громадянам записуватись в електронну чергу ДМС, та перебувати в приміщенні в чітко встановлений час;
- якщо черга є вимушено, забезпечити дистанцію більше 1 метра;
- рекомендувати громадянам та працівникам ДМС користуватись захисними масками/респіраторами;
- рекомендувати громадянам, відкласти візит до ДМС, якщо він не є нагальним [69];
- просити громадян не приходити до ДМС з наявними ознаками ГРВІ.

Таким чином, на сьогодні внаслідок пандемії на керівників Державної Міграційної Служби, та й керівників підприємств чи установ будь-якої форми власності покладено посилену відповідальність за дотриманням безпеки праці та гігієни серед працівників.

Висновки до розділу 3

Як у світі, так і в Україні міграція буде існувати та розвиватись. Отже, доцільно приділити цьому явищу увагу. Для України виїзд громадян закордон звісно ж є проблемою, проте розуміючи невідворотність цього процесу, необхідно намагатись її стримати. Та поки рівень економічного розвитку нашої країни бажає кращого, тож потрібно використовувати всі позитивні наслідки від міграції на свою користь. Такими є грошові перекази мігрантів. Вони займають достатньо значущу частку у ВВП, а саме 7,9 %. В деяких країн вони становлять чи не половину усього ВВП. Грошові перекази є відносно стабільними грошовими потоками.

Проте, так як неможливо підрахувати всю кількість мігрантів, так само й важко підрахувати скільки б Україна могла насправді залучити переказів. Це було б можливим, якщо б мігранти здійснювали перекази через офіційні канали, тобто банки та фінансові установи і т. д. Та зважаючи на великі втрати під час транзакцій, заробітчани надають перевагу тому, щоб просто привезти готівку з собою, або передати її через знайомих, друзів. Звісно, ці кошти акумулюються певним чином в економіку, так як в більшості вони будуть витрачені в Україні. Проте, проходячи саме через банки і т. д., ці грошові трансферти були б ефективнішими.

У світі вже зрозуміли важливість цього процесу. Розроблено безліч можливих заходів, які б сприяли цьому. Наприклад, зменшення відсотку від переказів. На це може вплинути тільки наш уряд.

Також держави намагаються стримати міграційний потік, сприяють легкому поверненню мігрантів, тобто намагають створити такі умови, які б допомогли громадянам. Наприклад, навчання, консультації з приводу фінансової грамотності, допомога дітям мігрантів у вивченні національної мови і т. д.

Ще значною допомогою вважаються безвідсоткові споживчі кредити, або ж позики з нижчим процентом на відкриття власної справи.

Взагалі, проблеми міграції не тільки в цьому. Чиновникам необхідно також активніше комунікувати з представниками діаспор, адже так найкраще передається інформація, таким чином легше спонукати мігрантів до інвестування у рідну

державу. Так, заробітчани з Домініканської Республіки, Гватемали, Гаїті, Мексики та Сальвадору створили асоціації у США з метою об'єднання своїх коштів, які потім акумулюються в економіку та соціальний розвиток своїх рідних держав.

Зважаючи на те, що кількість українських емігрантів збільшується, а кількість населення зменшується, то потрібно намагатись повернути наших громадян. Тож у випадку України в цьому можуть допомогти жорсткий контроль на митницях, чітке законодавство. Звісно необхідно врахувати, що такі заходи ще більше загострять соціальну ситуацію. Отже, необхідно вмотивувати заробітчан повернутись. Це можливе тільки за умови підвищення заробітної плати, зменшення інфляції, та й загалом підвищення загального економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Метою даної роботи було визначення ролі України в міграційних процесів, вивчення того, які соціально-економічні ефекти завдає міграція нашій державі.

За допомогою праць українських науковців (А. Гайдуцький, І. Гнибіденко, Е. Лібанова, О. Позняк та ін.) та зарубіжних всесвітньо відомих вчених (А. Сміт, Реванштайн, Стакр, Тейлор, Д. Массей та ін.), а також інформаційних джерел та ресурсів вдалось досягти поставленої мети.

Внаслідок проведених досліджень вдалось розв'язати завдання. Тобто було здійснено огляд літератури. Таким чином, у світі є безліч теорій щодо причин виникнення міграції. Твердження змінювались з плином часу, та у відповідності до світових тенденцій. Для мене найближчою є теорія Е. Лібанової та О. Позняка, адже вони не виділяються якось одну причину, а вказують на взаємозалежність чинників міграції. Також популярними у світі «нова економічна теорія», «теорія притягування-відштовхування», «теорія соціальних мереж» та інші. Ці основні припущення більш детально розглянуті в розділі 1.

Після того, як досліджено причини міграції, було завдання проаналізувати наслідки та економічні ефекти на країни. Модель Солоу доводить, що позитивний ефект від міграції можливий в короткостроковій перспективі, проте буде негативним, відповідно, у довгостроковій. Теорія торкається загалом і вирішення проблем економіки країни, дає загальне «золоте правило» економічного зростання держави. Коли економіка країни досягає стійкого стану, а можливість розвитку населення саме за рахунок збільшення кількості капіталу й праці йде на спад, то темпи зростання виробництва залежать лише від прискорення технологічного прогресу. Тобто, буде необхідність в запровадженні технологій, залученні кваліфікованих працівників, які мігрують з держав з низьким і середнім рівнем доходу, за рахунок того, що вони елементарно не мають змоги або заохочення ефективно використати знання та навички у власній державі. Вони виїжджають до розвинутих країн, які займають передові місця в інноваційно-технологічному розвитку. дослідити зарубіжний досвід регулювання міжнародної міграції робочої сили;

Також було проведено емпіричне дослідження впливу міграції трудових ресурсів на економіку України. Спочатку мною було визначено яка кількість мігрантів, та яку частку серед всього населення вони займають як у світі, так і в Україні. І тут найпершою проблемою було те, що немає точного числа, через велику кількість нелегальних мігрантів та через дещо різні тлумачення самого терміну «мігрант». Було проаналізовано ринок праці України. Виявлено, що в нас є достатня кількість робочих місць, а Україна навіть є реципієнтом мігрантів в Казахстану, Узбекистану, Білорусі, Молдови та Росії, проте проблемою є надто низькі заробітні плати.

Основним дослідженням, який визначив вплив міграції на економіку України було дослідження впливу грошових переказів на ВВП України. За ним, найбільша кількість коштів надходить з Польщі, Росії та США. У 2019 році грошові перекази склали 7,9 % від ВВП України. Вони також є в рази більшими ніж прямі іноземні інвестиції або транші МВФ. Так, у 2019 році транш від МВФ склав 1,5 млрд. дол., прямі іноземні інвестиції – 3 млрд. дол., а грошові перекази мігрантів – 15,8 млрд. дол.

Також було доведено, що збільшення приватних трансфертів на 1 % призводить до збільшення ВВП України на 0,88 % з ймовірністю впливу 90 %. Дослідження показало, що інфляція не впливає на зростання ВВП, оскільки коефіцієнт ймовірності є незначущий. Девальвація обмінного курсу на 1 % спричиняє зменшення ВВП України на 0,4 % з ймовірністю впливу 90 % та лагом в 1 рік. Отже, емпірично доведено, що приватні трансферти позитивно впливають на економічне зростання України, тобто збільшують її ВВП.

Перспективи міграції – очевидні. Вони будуть зростати. Зменшуватись можуть хіба що потоки в певні країни, внаслідок переорієнтування мігрантів на інші напрями. Кожна країна намагається по-своєму боротись з нелегальною міграцією, повернути своїх громадян. Зробивши порівняння за індексом людського розвитку з близькими до нас країнами, а також країнами Європи, стає не дивно, чому так багато українців хочуть виїхати. Наша держава робить деякі кроки. Найважливішим кроком було створення Державної Міграції Служби України.

Також, важливими та ефективними заходами, які Україна змогла б втілити найближчим часом є наступні:

1. створення та удосконалення міждержавних угод для захисту своїх громадян;
2. створення фірм для пошуку роботи закордоном;
3. стримання міграції вчених та науковців;
4. жорсткіший контроль на митницях;
5. заходи з репатріації громадян;
6. залучення приватних грошових переказів в економіку країни (через офіційні канали). Та всі ці заходи підсилюватимуться економічним зростанням України, головним чином через збільшення заробітних плат. Адже саме низька оплата праці є головною причиною виїзду українців закордон.

Отже, на мою думку, перспективи щодо скорочення еміграції з України залишаються низькими. Допоки не покращиться ситуація головним чином з фінансами України, не скоротиться державний борг, не припиниться війна на Сході України, яка несе за собою величезні матеріальні збитки, втрату території зі стратегічно важливими об'єктами державного та приватного підприємництва, мова про зменшення виїздів закордон з метою працевлаштування залишається поза реальністю.

БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Абелла М.І. Спрямування працівників за кордон: посібник для країн з середнім та низьким рівнем доходів / М.І. Абелла, М.А. Абрера-Мангахас ; Міжнародне бюро праці. – К., 2004
2. Акаєв А. А. Моделі інноваційного економічного росту AN-типу // МИР (Модернізація, Інновація, Розвиток). — 2015. — Т. 6, № 2. — С. 70—79с.
3. Амстердамський договір 1997 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/65.htm>
4. Антологія економічної класики. В 2-х томах. Передмова І.А. Столярова. – М.: МП «ЕКОНОВ», 1991. Т.І. – 475 с., с.93
5. Біженці побили рекорд Другої світової [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://podrobnosti.ua/2058390-jogannes-han-v-mire-bolshe-bezhentsev-chem-posle-vtoroj-mirovoj-vojny.html>
6. Білий дім збільшив прийом біженців [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/05/4/7292390/>
7. Блакитна карта ЄС [Електронний ресурс] / Посольство ФРН – Режим доступу: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/service/05-VisaEinreise/blau%20karte/1248966>
8. Васильченко В. Управління трудовим потенціалом / В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грیشнова, Л. П. Керб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с
9. Великобританія змінює міграційну політику [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://uaexperts.org/svoi-pribulci-jak-velika-britaniya-zminjuie-migracijnu-politiku/>
10. Відкрите небо [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/tags/openskies/>
11. Всесвітній день біженців в Україні [Електронний ресурс] / UNHCR – Режим доступу: <https://www.unhcr.org/ua/en/15837-world-refugee-day-2019-in-ukraine.html>
12. Гаазька програма [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eapmigrationpanel.org/ru/news/gaagskaya-programma>

13. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення// Економіка України – 2008. - № 4.- с. 19-21 с. 19].
14. Грошові перекази в Україну [Електронний ресурс] / Мінфін– Режим доступу:<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/2020/>
15. Грошові перекази в Україну 2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>
16. Грошові перекази в Україну 2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>
17. Грошові перекази[Електронний ресурс] / НБУ – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf
18. Держстат України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. ДИРЕКТИВА РАДИ від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі (89/391/ЄЕС) Електронний ресурс – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b23#Text
20. Доповідь про стан людського розвитку 2019 [Електронний ресурс] / UNDP – Режим доступу: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-\(ukr\)-HDR-2019.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-(ukr)-HDR-2019.pdf)
21. Дуглас С. Массей, “Економічний розвиток та міжнародна міграція в порівняльній перспективі”, Огляд народонаселення та розвитку, 14: 383 - 414 (1988).
22. Загальна інформація про ДМСУ [Електронний ресурс] / ДМСУ– Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html>
23. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08 липня 2011 р. № 3671-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>

24. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.

25. Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

26. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» від 05.12. 2019 р. № 341-IX [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#n6>

27. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>).

28. Залучення міграційного капіталу в інвестиційну діяльність в Україні [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-3_0-pages-34_40.pdf

29. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е. М. Лібанової, О. П. Позняка. — К.: РВПС України НАН України, 2002. — С. 153—154.

30. Івахнюк І. В. Розвиток міграційної теорії в умовах глобалізації / Івахнюк І. В. // – Століття глобалізації. – 1/2015. –с. 36-51.

31. Інститут демографії та соціальних досліджень імені В. М. Птухи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://idss.org.ua/index>

32. Колосніцина М. Г. Міжнародна трудова міграція: теоретичні основи і політика регулювання / М. Г. Колосніцина, І. К. Суворова // Економічний журнал. – 2005. – № 4. –565 с.

33. Конвенція про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці [Електронний ресурс] / – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_515#Text

34. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>

35. Міграційний профіль України 2018 [Електронний ресурс] / Державна міграційна служба України – Режим доступу: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2018.pdf

36. Міграційний профіль України 2019 [Електронний ресурс] / Державна міграційна служба України – Режим доступу: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2019.pdf

37. Міграція в Україні: наскільки проблема масштабна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii--mihracija/29826553.html>

38. Міжнародна організація праці (МОП) Електронний ресурс – Режим доступу: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2609-labour>

39. Міжнародне регулювання міграційних процесів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buklib.net/books/26965/>

40. Мінімальна зарплата в Україні – Електронний ресурс Режим доступу <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

41. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua>

42. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk> [44]. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>

43. Модель економічного зростання Р. Солоу [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_332575_model-ekonomichnogo-zrostannya-rsolou.html

44. MOM в Україні [Електронний ресурс] / IOM – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/mom-v-ukrayini>
45. Моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pulse.eu-ua.org/>
46. Населення Німеччини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/germany/564-germany-population-scattering-urbanization>].
47. Основні показники діяльності ВНЗ України на початок навчальних років [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm].
48. Останній вимкне світло [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/02/11/656895/>].
49. Перекази мігрантів з-за кордону. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1276/>
50. Перспективи глобальної міграції та Україна [Електронний ресурс] / Науковий вісник УНУ – Режим доступу: www.uscis.gov/legal-resources/immigration-and-nationality-act
51. Подолання проблем міграції [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2800424-zodna-kraina-es-ne-zdatna-samotuzki-zdolati-problemi-migracii-evrokomisia.html>
52. Положення «Про Державну міграційну службу України» від 20 серпня 2014 р. № 360 [Електронний ресурс] / Верховна Рада – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF>
53. Польська міграція [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.euractiv.pl/>
54. Президент підписав закон про державний бюджет на 2020 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-derzhavnij-byudzhет-ukrayini-na-58837>

55. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>

56. Про схвалення Концепції реформування системи управління охороною праці в Україні та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2018-%D1%80>

57. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250149647>

58. Проблеми оцінки чисельності наявного населення [Електронний ресурс] / Український центр суспільних даних – Режим доступу: <https://socialdata.org.ua/888-2/>

59. Регулювання міграційних процесів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/7187608/page:7>

60. Результати оцінки чисельності наявного населення України [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/oprilyudneno-rezultati-ocinki-chiselnosti-nayavnogo-naselennya-ukrayini>

61. Рекордний добовий приплив мігрантів [Електронний ресурс] / DW – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/rekordnyi-dobovy-pryplyv-mihrantiv-z-afryky-u-ispanskomu-eksklavi-seuta/a-57563253>

62. Робота в Німеччині [Електронний ресурс] / BBC – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51559930>.

63. Світовий банк. Прес-реліз 12 травня 2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2021/05/12/defying-predictions-remittance-flows-remain-strong-during-covid-19-crisis>

64. Стратегія повернення українців [Електронний ресурс] / А. Гайдуцький. – Режим доступу: https://dt.ua/zepovit/strategiya-povernennya-ukrayinciv-334072_.html

65. Трудова міграція і соціальний капітал Західного регіону України: проблеми і підходи до їх розв'язання /Регіональний філіал НІСД.- Львів, 2015. – С.30

66. Угода ЄС-Туреччина [Електронний ресурс] / CEDOS – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/uhoda-yes-turechchyna-zmist-ta-peredumovy-pidpysannia>

67. Україна посередині рейтингу в Доповіді ООН про стан людського розвитку за 2019 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2019/ukraine-ranks-mid-table-in-undps-2019-human-development-report.html>

68. Цілі сталого розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/>

69. Чи можна під час карантину отримати готовий документ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/news/region/7247.html>

70. Щирба, Ірина Маркіянівна. Облік оплати праці та аудит її ефективності [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Ірина Маркіянівна Щирба. - Тернопіль : ТНЕУ, 2012. - 341 с.

71. Що мав би зробити уряд України для збільшення населення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28627235.html>

72. Японія і трудова міграція в країну [Електронний ресурс] / Glavcom – Режим доступу: <https://glavcom.ua/world/observe/yaponiya-i-trudova-migraciya-v-krajinu-priynyato-vazhliivy-zakon-551472.html>

73. A Global Consultative Process for Inter-State Cooperation on Migration Management [Електронний ресурс] / The Berne Initiative. – Режим доступу : <http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/off once/pid/1491>

74. Arieti, Samuel A. The Role of MERCOSUR as a Vehicle for Latin American Integration, *Chicago Journal of International Law*, vol. 6 (2005/2006), pp. 761–773.
75. Brettell C., Hollifield J.F. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. – New York: Routledge, 2007. – 304 p.
76. Caroline B. Brettell. *Migration Theory: Talking Across Disciplines* [Электронный ресурс] / Caroline B. Brettell, James F. Holfield // – 2015. – Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=wERHBAAAQBAJ&pg=PA69&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl=ru>(ст. 73-80)
77. Causes of International Migration: proceedings of a workshop, Luxembourg, 1994 [Электронный ресурс] / Eurostat. – Режим доступа:
https://books.google.com.ua/books?id=NvR92C_aRo4C&pg=PA96&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl=ru&sa#v
78. Dane CBOS zamieszczone, [w:] J. Solska, *Na walizkach*, „Polityka”, 2007, nr 39
79. Economic Effects of Migration [Электронный ресурс] – Режим доступа:
<https://www.globalization101.org/economic-effects-of-migration/>
80. Foreign-born unemployment [Электронный ресурс] – Режим доступа:
<https://data.eacd.org/migration/foreign-born-unemployment.html>
81. Ghosh. B. Migrants remittances and development: myths, rhetoric and realities. Paper prepared for International Organization for Migration, 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://publications.iom.int/bookstore/index.php?main_page=product_info&products_id=1488
82. Global index [Электронный ресурс] / ILO – Режим доступа:
<https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>].
83. Hicks J. *The Theory of Wages*. /J.Hicks – London.: Macmillan, 1932. – 247p
84. How many people come to UK each year (august 2021) [Электронный ресурс] /gov.uk – Режим доступа:
<https://www.gov.uk/government/statistics/immigration-statistics-year-ending-june-2021/how-many-people-come-to-the-uk-each-year-including-visitors>

85. How the United States Immigration System Works: A Fact Sheet [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.immigrationpolicy.org/just-facts/how-united-states-immigration-system-works-fact-sheet>
86. Immigration and the American Worker [Электронный ресурс] / CIS – Режим доступа: <https://cis.org/Report/Immigration-and-American-Worker> с. 247
87. Immigration and the macroeconomy: some new empirical evidence / F. Furlanetto [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://voxeu.org/article/immigration-and-macroeconomy>
88. International fund of agriculture development [Электронный ресурс] / IFAD – Режим доступа: <https://www.ifad.org/en/>
89. International migrant stock [Электронный ресурс] / Data World Bank – Режим доступа: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL>.
90. International migrant stock. Revision 2017 [Электронный ресурс] / UN– Режим доступа: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.shtml>
91. International migrant stocks, UK [Электронный ресурс] / World Bank – Режим доступа: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL?locations=GB>
92. Italy visa requirements [Электронный ресурс] / Schengenvisainfo – Режим доступа: <https://www.schengenvisainfo.com/italy-visa/>.
93. Japan looks to accept more foreigners [Электронный ресурс] / Reuters.com – Режим доступа: <https://www.reuters.com/world/china/major-shift-japan-looking-accept-more-foreigners-indefinitely-2021-11-18/>
94. Jennissen, R. 2007. «Chains of causality in the international approach to migration systems.» Population research and policy review. 26 (4). 411 p.
95. Lesińska M. The Dilemmas of Policy towards Return Migration. The Case of Poland after the EU Accession [Электронный ресурс] / M. Lesińska. – Режим доступа: <http://www.ceemr.uw.edu.pl/vol-2-no-1-june-2013/articles/dilemmaspolicy-towards-return-migration-case-poland-after-eu>

96. Long-term effects of immigration into the EU [Электронный ресурс] / EERI – Режим доступа: http://www.eeri.eu/documents/wp/EERI_RP_2016_08.pdf. 36].
97. Małachowski, Migracje we współczesnym świecie. Implikacje dla Polski, Warszawa 2010, s. 68
98. Migracja z Ukrainy i jej wpływ na wzrost gospodarczy w Polsce [Электронный ресурс] / Narodowy Bank Polski. – Режим доступа: <https://www.nbp.pl/badania/seminaria/31x2019P.pdf>].
99. Migrants from developing countries to send home \$414 billion in earnings in 2013 [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/02/Migrants-from-developing-countries-to-send-home-414-billion-in-earnings-in-2013>
100. Migration and remittances [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.knomad.org/sites/default/files/2021-05/Migration%20and%20Development%20Brief%2034_1.pdf].
101. Portes, Jonathan (2016a). “Immigration after Brexit”. In: National Institute Economic Review 238, R13–R21, с. 19].
102. Reintegration: Effective Approaches [Электронный ресурс] / IOM. – Режим доступа: <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/docs/Reintegration-Position-Paper-final.pdf>
103. Remittances [Электронный ресурс] / Migration Data Portal. – Режим доступа: <https://migrationdataportal.org/themes/remittances#infographic>
104. Socio-demographic map of Doha [Электронный ресурс] / WayBack Mashine – Режим доступа: <https://web.archive.org/web/20160305100842/http://www.qcri.com/app/media/2222>
105. Solow Robert M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economic. — 1959. — 70, February. — P. 65—94.
106. Spain visa [Электронный ресурс] / BLS – Режим доступа: <https://blsspainvisa.com/>

107. Strategy on Reintegration of Returned Albanian citizens 2010–2015 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.esiweb.org/pdf/schengen_whitelist_project_Strategy%20on%20Reintegration%20of%20Returned%20Albanian%20Citizens%202010-2015.pdf

108. Suki L. Competition and Remittances in Latin America: Lower Prices and More Efficient Markets. Working Paper 2/2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/daf/competition/prosecutionandlawenforcement/38821426.pdf>

109. The refuge brief 26/11/2021 [Электронный ресурс] / UNHCR – Режим доступа: <https://www.unhcr.org/refugeebrief/latest-issues/>

110. Theories of International Migration: A Review and Appraisal / D. Massey, J. Arango, G. Hugo [et al.] // Population and Development Review. – 1993.– Vol. 19, №3. – P. 431–466].

111. Total number of international migrants [Электронный ресурс] / Data World Bank– Режим доступа: https://www.migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2020&cm49=276.].

112. Total population in Japan [Электронный ресурс] / Data. World Bank – Режим доступа: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2018&locations=JP&most_recent_year_desc=true&start=2007.

113. Turkey – Global Focus [Электронный ресурс] / UNHCR – Режим доступа: <http://reporting.unhcr.org/node/2544>

114. Twenty countries with the largest diaspora population [Электронный ресурс] / UN – Режим доступа: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimate_sgraphs.asp?3g3

115. United Nations Development Programme [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.undp.org>].

116. Visa application procedures [Электронный ресурс] / Ministry of foreign affairs of Japan – Режим доступа: https://www.mofa.go.jp/j_info/visit/visa/index.html.

117. What can the US learn from how other countries handle migration [Электронный ресурс] / The New York Times – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/interactive/2018/02/16/upshot/comparing-immigration-policies-across-countries.html>

118. World migration report [Электронный ресурс] / ИОМ – Режим доступа: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/wmr_2020.pdf.

119. Wzor oswiadczenia dla zerowego pit dla mlodych ponizej 26 roku zycia Furlanetto [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.pit.pl/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Відношення мінімальної заробітної плати та споживчого кошика по деяких країнах.

Таблиця А. 1

Країна	Відсоток витрат на споживчий кошик у мінімальній зарплаті
Великобританія	7,3
Нідерланди	8,6
Іспанія	9,2
Німеччина	9,3
Франція	12,7
Естонія	14,6
Польща	15,5
Греція	17,6
Литва	17,7
Словаччина	17,9
Чехія	18,3
Туреччина	19,1
Угорщина	21,8
Румунія	23,4
Сербія	23,8
Чорногорія	29
Україна	42,1
Білорусь	43,9
Росія	44,8
Молдова	50,1

Складено автором за: [41]

Динаміка мінімальної заробітної плати у світі та Україні

Таблиця Б. 1

Країна	Збільшення порівняно з 2019 р., на X%	Мін. з/п на початок 2020 р. ("чистими" у перерахунку до дол. США)
Нігерія	64,8	74
Азербайджан	37,7	140
Аргентина	37,1	253
Саудівська Аравія	33,3	1067
Вірменія	25,2	111
Мексика	20	191
Чилі	18	318
Пакистан	16,7	113
Північна Македонія	15,9	261
Сербія	15,5	284
Туреччина	15,1	401
Чорногорія	15	246
Польща	14,9	485
Білорусь	13,6	156
Україна	13,2	157

Складено автором за: [40]

Топ країн-реципієнтів українських мігрантів*Таблиця В.1*

Країна	Питома вага, %
Єгипет, США, ОАЕ	1
Іспанія, Португалія, Німеччина	2
Італія	3
Німеччина, Чехія	5
Росія	28
Польща	36

Складено автором за: [18]; [37]

Вихідні дані для дослідження

Рік	Сума переказів, млн. дол. США	ВВП, млн. дол. США	Інфляція у %	Обмінний курс
за 2008	6177	179992	122.3	5.05
за 2009	5370	117228	112.3	7.7
за 2010	5862	136419	109.1	7.92
за 2011	7019	163160	104.6	7.96
за 2012	7526	175781	99.8	7.98
за 2013	8537	183310	100.5	7.99
за 2014	6489	131805	124.9	11.41
за 2015	6959	90615	143.3	21.05
за 2016	7535	93270	112.4	25.18
за 2017	9287	112154	113.7	26.55
за 2018	11111	130832	109.8	26.23
за 2019	12017	140102	104.1	26.61

Складено автором за: [18]

Результати емпіричного дослідження

Dependent Variable: GDP
 Method: Least Squares (Gauss-Newton / Marquardt steps)
 Date: 05/24/20 Time: 21:21
 Sample (adjusted): 2009 2019
 Included observations: 11 after adjustments
 GDP=C(1)+C(2)*TRANS+C(3)*INF(-1)+C(4)*E(-1)

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	8.685269	5.785981	1.501088	0.1770
C(2)	0.885521	0.425951	2.078926	0.0762
C(3)	-0.812432	0.588048	-1.381573	0.2096
C(4)	-0.400165	0.180944	-2.211543	0.0627
R-squared	0.809296	Mean dependent var		11.78181
Adjusted R-squared	0.727565	S.D. dependent var		0.232686
S.E. of regression	0.121451	Akaike info criterion		-1.103323
Sum squared resid	0.103253	Schwarz criterion		-0.958634
Log likelihood	10.06828	Hannan-Quinn criter.		-1.194529
F-statistic	9.902017	Durbin-Watson stat		1.737520
Prob(F-statistic)	0.006506			